

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

**Karel Hynek Mácha a jeho ženy
(Genderovost a feminita v díle K. H. Máchy)**

Kristýna Ljubková

**Bakalářská práce
2008**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra historických věd
Akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kristýna LJUBKOVÁ**

Studijní program: **B7105 Historické vědy**

Studijní obor: **Historicko-literární studia**

Název tématu: **Karel Hynek Mácha a jeho ženy (Genderovost a feminita v díle K. H. Máchy);**
English: Karel Hynek Mácha and His Women (The phenomenon of gender and feminity in Máchas works)

Z á s a d y   p r o   v y p r a c o v á n í :

Karel Hynek Mácha - výjimečný hrdina ve vlastenecké společnosti
Osudové ženy K. H. Máchy - matka, Lori Šomková a Marinka Stichová
Ženské literární postavy: otázka mimoliterárních modelových předloh
Máchova feminologie aneb ženoznalství Máchovo
Analýza a interpretace materiálu: různé vlivy a tváře feminity v tvorbě K. H. Máchy

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Morris, P.: Literatura a feminismus, Brno 2000.

Ponořena do Léthé. Eds. E. Kalivodová a B. Knotková-Čapková. Praha 2001.

Lenderová, M.: K hříchu i k modlitbě. Praha 1999.

Intimní Karel Hynek Mácha. Praha 1993.

Ivanov, M.: Důvěrná zpráva o Karlu Hynku Máchovi. Pelhřimov 2002.

Vašák, P.: Prostor Máchova díla. Praha 1986.

Havel, R.; Vašák, P.: Literární pouť Karla Hynka Máchy. Praha 2004.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Ivo Říha

Katedra historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2007

Termín odevzdání bakalářské práce:

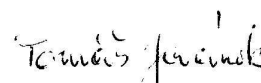
31. března 2008

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2007

Poděkování

Mé velké poděkování si v první řadě zaslouží PhDr. Ivo Říha, který mi na základě mé seminární práce vnukl myšlenku rozvést máchovskou problematiku do podoby bakalářské práce. Můj dík mu patří také za to, že ochotně souhlasil s vedením mé práce, a byl vstřícný k mým dotazům – a nebylo jich málo...

Dále bych ráda poděkovala Ivčovi za pomoc při úpravě a formátování textu v elektronické podobě.

Je voudrais mercier à Heléne Malichiar pour la traduction à français

Souhrn

Tato práce se zabývá především otázkou literárních a mimoliterárních vztahů Karla Hynka Máchy k ženám z genderového pohledu. Tento pohled je podložen analýzou a interpretací Máchových próz a odborných článků a studií, které se zabývají máchovskou problematikou.

Práce je rozdělena do několika částí. V první části se zabýváme Máchovým vztahem k ženám – pozornost věnujeme zejména Lori Šomkové a Marince Stichové; oba vztahy zmiňujeme i jako inspiraci k sepsání některých Máchových próz. V další části práce se věnujeme hranici mezi skutečným a fikčním světem uměleckého díla. Další část je zaměřena na čtenáře Máchových próz.

Stěžejní část práce se zabývá ženskými postavami v prózách K. H. Máchy a jejich nejrůznějšími aspekty: smrt ženy, charakteristika „ošklivých“ žen, zobrazení lásky a mateřství.

Poslední kapitoly jsou věnovány mužským postavám a postavě měsíce (Lůny), která v těchto prózách hraje nemalou roli.

Klíčová slova: Karel Hynek Mácha, Lori Šomková, Marinka Stichová, gender, feminita

Summary

This thesis mainly deals with question of literary and non-literary relationships of Karel Hynek Mácha to women from genderpoint of view. This view is well-founded by analysis and interpretation of Mácha`s poems and scholarly texts and studies which deal with Mácha`s problems.

The work is divided into the several parts. In the first part we are interested in Mácha`s relationship with women - attention is especially payed to Lori Šomkova and Marinka Stichova; both of the relationship is mentioned also like inspiration for writing some Mácha`s poems.

In the next part of the thesis we pay attention to limit between real world and world of artwork. Other part is fixated on the readers of Mácha`s poems.

The fundamental part of the work deals with female characters and their assorted aspects: death of woman, description of “ugly” women, representation of love and motherhood in K. H. Mácha`s poems.

The last chapters are dedicated to male characters and characters of the Moon which personates fundamental status in these poems.

Key words: Karel Hynek Mácha, Lori Šomková, Marinka Stichová, gender, feminity

Obsah

ÚVOD	1
1. MÁCHA A LÁSKA	3
2. TŘI OSUDOVÉ ŽENY K. H. MÁCHY	5
2.1. MARINKA STICHOVÁ.....	7
2.2. LORI ŠOMKOVÁ.....	9
3. „PROPOJENÍ“ SKUTEČNÉHO A LITERÁRNÍHO SVĚTA V PRÓZÁCH K. H. M.	18
3.1. PŘÍSAHA.....	19
3.2. HRANICE MEZI FIKCÍ A REALITOU.....	22
4. ADRESÁT MÁCHOVÝCH TEXTŮ	25
4.1. MÁCHOVI ČTENÁŘI.....	25
4.2. MARINKA JAKO ZTĚLESNĚNÍ MÁCHOVY ČTENÁŘKY.....	27
4.3. MARINKA JAKO SYMBOL.....	27
4.4. MARINKA, IDEÁLNÍ ŽENA.....	28
5. LITERÁRNÍ POSTAVY	30
5.1. ŽENSKÉ POSTAVY.....	30
5.1.1. Ženský kontrast.....	31
5.1.2. Smrt ženy.....	32
5.1.2.1. Miláda.....	33
5.1.2.2. Marinka.....	35
5.1.2.3. Lea.....	36
5.1.2.4. Sebevražda – výjimečná vražda.....	39
5.1.3. Popisy „ošklivých“ žen.....	41
5.1.4. Zobrazení lásky v prózách K. H. M.....	43
5.1.4.1. Muž vs. žena.....	44
5.1.5. Mateřství.....	45
5.2. MUŽSKÉ POSTAVY.....	49
5.2.1. Symboly maskulinity.....	50
5.2.2. Smrt muže.....	51
5.3. LŮNA.....	53
ZÁVĚR	57
PRAMENY	59
LITERATURA	61
RESUMÉ	63

Úvod

Karel Hynek Mácha... Fenomén, o kterém literární badatelé sepsali několik desítek knih a asi stovku studií. Díky práci, již tito badatelé odvedli, víme o Máchovi vše: jak přibližně vypadal, ačkoli neexistuje žádný portrét, jen autoportrét. Dále víme, co jedl pár dní před smrtí, jak a kolikrát se miloval se svou budoucí ženou a kolikrát s jinými ženami, koho měl rád, jak se tvářil, když umíral. Kromě toho víme, kolikrát použil ve svých dílech spojku „a“, pochybovali jsme o autorství Máchových *Cikánů* a od jistých dob považujeme *Máj* za „jeden z pilířů české poezie“.

Přesto v odkazu Karla Hynka Máchy najdeme několik míst, která zůstávají neuzavřená; takovým místům se literární vědci věnují i v současné době – například před pár měsíci vydal Pavel Vašák *Šifrovaný deník Karla Hynka Máchy*. Právě tyto knihy Máchův kult znovu otevírají.

Každá generace si z Máchy vybírá to, co ji zajímá, co je pro ni aktuální. Tímto způsobem se Máchovo dílo aktualizuje i pro dnešní čtenáře. V několika posledních desetiletích lidé dychtivě otevírají Máchovy deníky, jimž někteří po přečtení přisuzují přehnaný význam; ve školách se dodnes děti učí odříkávat z paměti alespoň několik veršů z *Máje* – jako by měl každý člověk zaujmout stanovisko k jednomu z našich největších básníků 19. století.

I já jsem chtěla ve své práci zaujmout a zpracovat svůj názor na Máchu, na jeho prózu a trochu i na jeho deníky, ale hlavně mě zajímalo stanovisko, které Mácha zaujal k ženám – ať už k těm, s nimiž žil, k těm, o nichž psal, i k těm, které v jeho díle vystupují. Domnívám se totiž, že problematika Máchových vztahů k ženám dosud není nikde pevně ukotvena. Jako by se lidem (literárním badatelům?) při spojení slov Mácha a ženy vybavila žena jediná – Lori. Lori Šomkovou zmiňuje snad každý literární historik, píše-li studii o Karlu Hynku Máchovi.

Tématem ženy – respektive Lori – se zabýval i již zmíněný Pavel Vašák ve své nejnovější máchovské studii; věnoval Lořinu životu téměř čtyři (!) stránky v poslední kapitole své knihy. Jde tedy o aktuální problém, a někteří autoři stále tápou v tom, jaké zaujmout postavení k ženám v Máchově životě. Mají je umístit do stínu velkého básníka, nebo je vhodnější postavit ženu do popředí? Dle mého názoru bychom měli Máchovy ženy respektovat – Mácha přece píše o vztahu dvou lidí, a to není jen ona sladkobolná láska, jak se

domnívají povrchní čtenáři *Máje*. Vztah muže a ženy v Máchových prózách je plný vášně a emocí – a velmi podobně fungovaly Máchovy vztahy k jeho láskám a milenkám. Proto si myslím, že mluvíme-li o Máchovi, neměli bychom zapomínat na jeho ženy.

Svou bakalářskou práci jsem pojala jako analýzu a interpretaci vybraných materiálů – ať už jde o Máchovy prózy nebo o vědecké studie, které se máchovské problematice věnují. Snažila jsem se pochopit, proč ženy v Máchových prózách jednají tak, jak jednají – co je k tomu a vede a jak jejich jednání končí.

Máchovy ženy jsou stále zahaleny tak trochu rouškou tajemství, kterou bych rozhodně nechtěla těmto ženám strhnout a obnažit je tak v jejich realistické podobě. Spíš jsem se snažila tuto roušku poodhalit a pozvat čtenáře kamsi, kde na něj čeká tajemství, které stále otálí se svým objevením.

Ve své bakalářské práci jsem se soustředila na prozaické texty; *Máj* ani jiné básně podrobněji nekomentuji.

1. Mácha a láska

„Toužil po takové lásce, že mu ji nemohla dát žádná žena. Máchova láska, to je zklamání.“¹

Tato dvě slova jsou dávána do souvislosti tak často jako nebe a hvězdy. Už děti na základní škole o Máchovi vědí, že je to „náš básník lásky“. Většina Pražanů chodí na prvního máje k jeho soše na Petříně a snaží se recitovat aspoň kousky Máje. Některým tyto pocity zůstávají do smrti, někteří se o Karlu Hynku Máchovi časem dozvědí pravdu.

Už vůbec fakt, že o Máchovi se všude píše, že je typický zástupce romantismu, který romanticky nejen psal, ale i žil, uvádí některé lidi v omyl. Ano, Mácha je romantik, jak jen si můžeme romantika představit. Tak například jiní, zahraniční romantici žili také velmi romantický život: Byron vede skandální milostný život a George Sandová se „chová ke svým milencům jako kudlanka“.²

Celý romantismus je pro většinu lidí přikryt závojem, pod který není vidět, a jen jako pára unikají Lermontovovy verše, Puškinův svérázný Evžen Oněgin a tragický Máchův *Máj*. Víc nic. Víc jsou jen dohady a spekulace. Snad sem tam zpod závoje pronikne heslo Máchovy deníky, ale zase se neslyšně rozplyne.

I Máchovy lásky zůstávají lidem skryty. Většinou lidé tuší, že existovala Marinka Stichová a Lori Šomková, ale o tom, jaké to byly ženy, se už mnoho neví. Jak Mácha viděl ideální ženu? Netuším. Ale možná, řečeno s anglickou spisovatelkou Charlotte Brontëovou, si myslel, že „dobrá žena je podivný kříženec – napůl loutka a napůl anděl“.³

Láska v 19. století vypadala zřejmě tak, jak ji známe dnes: muž, žena a nějaký problém. Tak to začínalo vždycky a nejspíš to tak bude i v následujících letech. Všechny lásky jsou krásné, inspirativní a tragické. Nedá se než souhlasit s Josefem Kroutvorem: „Všechny moderní lásky mají v sobě něco zoufalého.“⁴

Stejně jsou Máchovy lásky. Těžko říct, jestli tušil, že každá jeho láska vypadá zoufale a končí tragicky. Marinka mu jasně dala najevo, že jeho láska ji nezajímá, Lori obětovala vše, co měla, a přesto to nestačilo.

---

¹ KRONUSOVÁ, Věra (ed.). ... *a jen země je má*. Praha, 1973, s. 142.

² KROUTVOR, Josef. *Máchův necenzurovaný deník*. In *Můj Mácha*, Praha a Příbram, 2003. ISBN 80-86240-65-7, s. 65.

³ MORRIS, Pam. *Literatura a feminismus*. Brno, 2000. ISBN 80-86055-90-6, s. 36.

⁴ KROUTVOR, Josef. *Máchův necenzurovaný deník*. In *Můj Mácha*, Praha a Příbram, 2003. ISBN 80-86240-65-7 s. 58.

Máchovým životem prošla řada žen. Některé neměly ani jméno – tedy, měly, ale básník ho neznal, a pokud znal, tak je nikde ve svých denících nebo dopisech neuvedl. Jedno ale všechny jeho ženy měly společné – zanechaly po sobě nesmazatelnou vzpomínku a některé dokonce krvavý šrám.

Myslím, že se dá říct, že Mácha miloval. Miloval celou svou duší a hlavně celým svým tělem. Není důležité, jestli to, co dělal, bylo správné, morální nebo snad dokonce etické. Mácha žil a láska byla jeho osudem. Osudem, nad nímž chtěl získat kontrolu, kterému chtěl vládnout. Ženy (nebo to snad byly lásky?) byly silnější. Mácha umírá sám, v cizí posteli, bez milované ženy po boku. Tragický konec se opět přihlásil o slovo. Máchův celý život byl zoufalý, tragický, inspirativní – a snad i krásný.

2. Tři osudové ženy K. H. Máchy

V životě každého muže jsou dvě osudové ženy – matka a manželka. Avšak, jak říká Gabriel Laub, muž potřebuje ještě třetí ženu – takovou, která ho považuje za muže.

I Karel Hynek Mácha měl tyto dvě osudové ženy – svou matku, o které toho bohužel moc nevíme, a Lori Šomkovou, ženu, kterou si Mácha měl brát začátkem listopadu roku 1836 a o níž hovoří prameny nejrůznějšího typu – například Máchovy osobní deníky. Třetí žena, ta která by Karla Hynka považovala za muže, nejspíš neexistovala. Alespoň prameny – i básník sám – o ní mlčí. A tak nezbyvá, než do trojice žen, které Máchu ovlivnily, přiřadit mladičkou Marinku Stichovou, do které se bezhlavě zamiloval pár měsíců předtím, než potkal Lori.

Každá ze tří Máchových osudových žen byla úplně jiná. Nejspíš proto Máchova matka, Marie Máchová, a jeho snoubenka, Lori Šomková, spolu tak špatně vycházely.

Marie Máchová se svou budoucí snachou vedla rozsáhlé spory. Považovala ji za ženu nevalné pověsti, která jejího milovaného syna svedla na scesti. Lori si o své budoucí tchyni nejspíš také nemyslela nic pěkného. Obě ženy bydlely ve stejném domě, milovaly stejného muže, přesto je hodně věcí rozdělovalo.

Paradoxně to byl možná právě Hynek, který jejich vztah tolik vyostřil. Mácha neměl mnoho peněz, tudíž musel nějakou dobu žít v domě svých rodičů. Když sehnal místo právního praktikanta u pana justiciára Durase v Litoměřicích, do Litoměřic odjížděl nejen pracovat, ale i hledat nové bydlení pro svou budoucí rodinu – pro svou ženu Lori a nenarozeného syna Ludvíka.

Tento vztah došel tak daleko, že když Mácha posílá s dopisem rodičům ještě dopis svému příteli Strobachovi a Lori, píše: „Lori ho může pajmáma dolů dát, a nebude-li tam chtít jít, tedy o to žádám Michala.“⁵ Z tónu dopisu je cítit věčnost, ve které je náznak lhostejnosti k tomu, co se mezi oběma ženami odehraje v následujících chvílích. Poperou se? Pohádají se? Mácha se podobnými úvahami nezabývá, nechávájí ho chladným – ať to za něj vyřídí ti, které o to žádá.

Z Lořiných vzpomínek se můžeme dočíst něco o trojúhelníku Mácha – Lori – jeho matka něco konkrétnějšího: „Mácha o každých prázdninách konal cesty do hor a na staré zámky a na jedné takové cestě rozstonal se zimnicí. Psal to domů rodičům a matka⁶ jeho mi to

---

⁵ IVANOV, Miroslav. *Důvěrná zpráva o Karlu Hynku Máchovi*. Pelhřimov, 2002. ISBN 80-86391-05-1, s. 31.

⁶ Myslím si, že je poměrně zajímavé, že většina Máchových dopisů je adresována jeho rodičům a v nich je pak přiložen dopis pro Lori nebo jen „pozdravujte Lori“. Jistě, Mácha určitě neměl peněz nazbyt, aby posílal každému zvlášť dopis, ale takovéhle jednání připouští úvahy o oidipovském komplexu.

vyřizovala a pak synovi psala, že mne zpráva ta pranic nedojala, že jsem byla přítom lhostejna. A já ubohá zatím musela se přemáhat, abych slze zadržela – nechtěla jsem před tou nelítostnou ženou plakat... Mácha se rozhněval a po návratu do Prahy k nám nešel.“⁷

Mácha musel být ve stresu – zařizoval si celý svůj budoucí život, aniž by se měl o co (nebo koho) opřít. Žena, kterou si chtěl za pár měsíců brát, bydlela desítky kilometrů daleko; v novém městě byl sám. Dopisy plné pokynů a nařízení, počínaje seznamem věcí, které bude třeba do Litoměřic přivést, a konče tím, s kým se Lori má, respektive nemá stýkat.

„Byl prý v té době – v létě 1836 – bledý a zasmušilý. Kdo by nebyl. Matka mu stále vyčítala jeho lásku k Lori a po básníkově smrti dokonce prohlásila, že „... všeho toho neštěstí je vinna ,tá‘. Že neměl chodit do Truhlářské ulice (kde Lori bydlela), že jen stud skrze ni jej vyháněl z Prahy.“⁸ Uvádí Miroslav Ivanov ve své práci o Máchovi.⁸ Tvrdí také, že je to velmi pravděpodobné.

Jako každá matka měla i tato svou (i když třeba jen částečnou) pravdu. Lori otěhotněla před tím, než se stačila vdát. To sice nebylo ve třicátých letech devatenáctého století nic mimořádného,⁹ ale ve slušných rodinách – jakou rodina Máchova bezesporu chtěla být – by k takovýmto neočekávaným událostem docházet nemělo. Máchova práce a odchod do Litoměřic byly uspěchány. Kdo ví, co by následovalo, kdyby Mácha zůstal žít v Praze, v domě svých rodičů. vzdal by se Lori na příkaz své matky? Žil by jako spokojený měšťan, nebo jako otrhaný poutník, který neví, kam vlastně patří? Tyto spekulace jsou poměrně časté, avšak žádný závěr z nich neplyne, protože Mácha umírá jen několik měsíců poté, co si svůj život uspořádal.

Nicméně Mácha miloval přírodu a cestování. K obojímu byly Litoměřice jako stvořené. Mácha se svým odchodem z Prahy odřízl od své společnosti, od divadla, od svých přátel. V novém městě mohl začít nový život – jako právník, s krásnou mladou ženou a kouzelným hošíčkem, jehož příchod na svět Mácha netrpělivě očekával.

Nakonec události nabraly jiný spád a Litoměřice se staly básníkovým hrobem na dlouhých sto let, než jeho ostatky převezli v malé rakvi na pražský Slavín.

Avšak zpět k ženám, které Máchu ovlivnily. Literární historikové spočetli, že osudových žen (tedy kromě matky) měl Mácha velmi málo. Byly vlastně dvě – Marinka

---

⁷ IVANOV, Miroslav. *Důvěrná zpráva o Karlu Hynku Máchovi*. Pelhřimov, 2002. ISBN 80-86391-05-1, s. 130.

⁸ Tamtéž.

⁹ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě*, Praha, 1999. ISBN 80-204-0737-5.

Stichová a Lori Šomková. O obou ženách Mácha velmi přemýšlel a věnoval se jim ve svých dopisech a denících, takže jejich existenci nelze popřít.

Spekulace se objevují až u dalších žen. Karel Sabina přidává totiž ještě jednu, třetí ženu, kterou Mácha miloval. Tato dívka měla být z Mladé Boleslavi, ale literární vědci se shodují v tom, že Sabina tuto ženu zaměňuje s Marinkou (Sabina mluví o Mladé Boleslavi, ale ve skutečnosti jde o Benešov), protože chtěl chránit pověst žijících postav – názvy obou měst tedy zcela vědomě zaměnil.

Sabina však přišel s ještě jednou dívkou, kterou Mácha poznal v tanečních pana Z. „Ve schematismu pro rok 1833 je uveden taneční mistr Antonín Zachystal z Prahy III“.¹⁰ Avšak jméno této dívky neznáme, proto o ní literární historie mlčí.

Proto zůstaňme u těch dvou žen, jejichž existenci potvrzuje řada pramenů, ať už jde o dopisy, vzpomínky (například Máchův přítel Mach vzpomíná velmi podrobně na Marinku) nebo třeba Máchovy deníky.

2.1. Marinka Stichová

„Hvězda tato není mojí hvězdou“¹¹

Pokud měl Mácha mít nějakou múzu, zcela určitě to byla právě Marie Stichová, které se říkalo Marinka. Už jejich setkání proběhlo jako z laciných knížek lidového čtení – poznali se při divadelním představení, kde Marinka hrála mlynářovu dceru a byla Máchovou partnerkou.

Marinka se narodila 11. prosince 1810, byla dcerou Jana Sticha, lesního ze Želetinky, což je myslivna asi dvacet minut vzdálená od Benešova.

To, co Máchu na Marince upoutalo, byl nejen vzhled, ale i fakt, že Marinka četla české knihy, což v té době nebylo až tak běžné. O Marince mluví i Mach, Máchův přítel: „Byloť to děvče sličné a půvabné. Zнала se, čítajíc české knihy, v češtině, což zvláště Máchu potěšilo.“¹² Jak málo stačilo ženě, aby se stala středem Máchova zájmu...

Svou vzpomínku na Marinku má i Karel Sabina, první vědec, který se zabýval Máchou a jeho odkazem: „... tvář vskutku ideální, ochvívaná tmavými kadeřemi, pod nimiž

---

¹⁰ IVANOV, Miroslav. *Důvěrná zpráva o Karlu Hynku Máchovi*. Pelhřimov, 2002. ISBN 80-86391-05-1, s. 113–114.

¹¹ Citace z dopisu K. H. Máchy, určeného zřejmě pro Marinku Stichovou.

¹² KRONUSOVÁ, Věra (ed.). ... *a jen země je má*. Praha, 1973, s. 144.

z bílé, avšak bledé tváře dvě tmavožhnoucí oči.“¹³ Musela být tedy asi velmi krásná, když ani jeden z mužů nemohl napsat nic o tom, jak se chovala, co dělala.

Marinka působí dojmem víly, krásného přeludu, který Máchu spoutal a nechtěl pustit. Těžko říct, co k němu ve skutečnosti cítila. On nejspíš lásku: „Hned druhý den po taneční zábavě ji (*Marinku*) běžel navštívit, pak po návratu do Prahy ještě několikrát, posílal jí knihy, ale Máchova láska zůstala bez ohlasu, dívku nezískal, odmítla ho.“¹⁴

Mácha posílal milované Marince dopisy, v nichž se jí vyznával ze své lásky. Marinku v dopisech neoslovoval, takže se pouze předpokládá, že adresátem je právě ona. Vzhledem k dataci dopisů je to však pravděpodobné, tudíž se přidržíme toho, že dopisy psal Karel Hynek opravdu pro ni: „A nyní se opovažuji Vám zjeviti, co v každém dechu mém se opětuje, čím zraky mé zahořují, a co ústa má ostýchají se vyřknouti... že Vás miluji! Tak vroucně miluji, jakž nikdo na světě ještě nemiloval... Jedině Vás milovati mohu.“¹⁵

Karel Sabina uvádí další koncept dopisu, který byl nejspíš také pro Marinku: „... ledva vzešla, již opět mi zacházíte? – nadálť jsem se toho, a protože jsem v tušeném blahu svém vždy byl smutný i viděl jsem, že jediná hvězda tato *není* mojí hvězdou a že jen proto mně na okamžení zasvítila, aby bolestné toužení po záři její jen ještě bolestněji rozčlílilo.“¹⁶ Jenže – právě u tohoto, druhého konceptu Miroslav Ivanov pochybuje o tom, že by tyto řádky měly být adresované prostě Marince Stichové, a ve své studii píše, že „ta by jim stejně nerozuměla.“¹⁷ Tato myšlenka se mi zdá opodstatněná. Domnívám se, že je nepravděpodobné, aby Mácha své dopisy psal jako jistou formu sebereflexe.

Jejich vztah se však přece jen promítl do Hynkova budoucího života: „Tento vztah v něm vyvolal poetickou odezvu, tehdy vznikl celý cyklus básní *Pomněnek zasázavských*, dokonce se pokusil o veselohru *Polesný*.“¹⁸ Ve hře *Polesný* se Mácha snaží vyrovnat s tím, že ho jeho láska odmítá: „Mějte se dobře, slečno, však na vás a na lásku mou zapomenouti mně nelze, nikdy – nikdy.“ Hru nedokončil.

Na Marinku Mácha později nevzpomíná, nevrací se k ní do minulosti. Asi se se ztrátou své životní lásky, za kterou ji v dopisech považuje, vyrovnal. Pokud byla Marinka opravdu

---

¹³ Tamtéž, s. 144.

¹⁴ Tamtéž, s. 145.

¹⁵ Tamtéž, s. 146–147.

¹⁶ IVANOV, Miroslav. *Důvěrná zpráva o Karlu Hynku Máchovi*. Pelhřimov, 2002. ISBN 80-86391-05-1, s. 112.

¹⁷ Tamtéž, s. 113.

¹⁸ IVANOV, Miroslav, SKOŘEPOVÁ, Ljuba. *Jiskření aneb Na černé hodince s Máchou, Němcovou a hvězdami*. Praha, 1996. ISBN 80-902058-2-8, s. 52.

tak krásná a smyslná, jak se o ní říkalo, tak s ní Mácha možná chtěl být nejen kvůli její lásce k českým knihám, protože ani on se smyslností nezříkal.

Marinčin další osud byl docela paradoxní: „Později měla Marinka dvě nemanželské děti a pak se provdala za továrního mistra o deset let mladšího.“¹⁹ Marie Stichová umírá v roce 1853.

2.2. Lori Šomková

„A Lori mlčela, neboť tak chápala postavení ženy, neodvažovala se nesouhlasit.“²⁰

Lori Šomková Máchu okouzila. Byla krásná, hrála divadlo, které měla velmi ráda, a netrvalo dlouho a milovala i Hynka samého.

Eleonora Šomková, jak stálo v rodném listě Lori, se narodila 25. února 1817. Její otec se v mládí vyučil knihařem, ale ve 30. letech 19. století vyráběl „krabičky na patrony pro žižkovskou kapslovnu Sellier a Bellot“²¹; z Máchových deníkových záznamů se dovídáme, že svému budoucímu tchánovi při výrobě těchto krabiček pomáhal: „Dole (tj. u Šomků, kteří měli být níže položený než Máchovi) jsem zůstal a anfeuchtoval od 1 ½ až do 6 ½ a udělali jsme 800.“²²

O životě Lori Šomkové před tím, než se seznámila s Máchou, neexistuje mnoho informací. Lori byla prostá dívka, která nejspíš neměla velké ambice a své sny raději snila, než žila – jak se ukáže po pár letech s Hynkem. Lori se styděla mluvit česky „neměla vzdělání, a přesto nechtěla patřit mezi chudáky, přizpůsobovala se děvčatům z měšťanských vrstev alespoň němčinou“.²³ Na první pohled by se to mohlo zdát povrchní a ubohé. Jenže Šomkova rodina neměla peníze, aby svým šesti dětem umožnila vzdělání, tudíž se Lori snažila zapadnout do společnosti, do které tolik chtěla patřit. Vlastně je to spíš dojemné – popřela své češství, aby našla své štěstí.

O Lori víme, že hrála ochotnický divadlo. Právě ochotnické divadlo ji a Karla Hynka svedlo na stejnou cestu. Cestu, která byla spleť, krkolomná a krátká, přesto však plná vášní

---

¹⁹ IVANOV, Miroslav, SKOŘEPOVÁ, Ljuba. *Jiskření aneb Na černé hodince s Máchou, Němcovou a hvězdami*. Praha, 1996. ISBN 80-902058-2-8, s.52.

²⁰ IVANOV, Miroslav. *Důvěrná zpráva o Karlu Hynku Máchovi*. Pelhřimov, 2002. ISBN 80-86391-05-1, s. 179.

²¹ VAŠÁK, Pavel. *Šifrovaný deník Karla Hynka Máchy*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7304-083-3, s. 137.

²² Tamtéž, s. 30.

²³ KRONUSOVÁ, Věra (ed.). ... *a jen země je má*. Praha, 1973, s. 150–151.

a citů – a nešlo vždy jen o bouřlivá vyznání lásky, kdy Lori „ustavičně plakala“²⁴ a „přála si umřít“.²⁵

O setkání Lori a Hynka víme ze dvou zdrojů – prvním z nich je Lori, která na tuto chvíli vzpomíná v roce 1886:

„Měla jsem sotva sedmnácte let, když jsem se s Máchou seznámila. Moje starší přítelkyně Magdalena Forchheimová uvedla mne ve společnost hereckých ochotníků, kteří chystali se hrát české divadlo ve Švestkově domě u Sv. Mikuláše na Starém Městě. Dostala jsem úlohu v Klicperově Kytce a chodili jsme hru zkoušet do obydlí Tylova na rohu Truhlářské ulice. (...) Jednou jsme šli ze zkoušky do Celené ulice do kavárny u Suchých. Byla tam hojná návštěva. Tyl dal mně a Forchheimové, která jeho nevěstou byla, přinést čokoládu. Ostýchala jsem se, bylo to poprvé, kdy jsem byla mezi tolika muži. Jeden z nich uprostřed nevelké místnosti stojí, o stůl se opíral a bedlivě mně pozoroval, a konečně přistoupiv k nám, praví: ‚Prosím, jen pijte, panno, to vás příjemně zahřeje.‘ Byla jsem zjevem mladého, asi třidvacetiletého muže tak zaražena, že jsem sotva odpověděla.

‚To je pan Mácha,‘ šeptala mi Lény Forchheimová, ‚ten bude hrávat hrdiny, má k tomu pěknou postavu a silný hlas – vid?‘“²⁶

Ano, Lori byla očarovaná a musela své přítelkyni dát jistě za pravdu. Máchův zjev byl ve své době výjimečný. Hned v neděli po tomto seznámení viděla Lori Hynka u kostela, do kterého její rodina chodila. Velmi brzo začal Hynek docházet i k Šomkům domů, kam Lori „přinášel (...) rozličné knihy, a když jsem mu řekla, že miluji zpěv a hudbu, přinesl kytaru, hrál a zpíval. (...) A já bych ho poslouchala ustavičně...“²⁷

Trochu odlišně vzpomíná na toto láskyplné setkání spisovatel Prokop Chocholoušek:

„V bývalém kajetánském klášteře na Malé Straně skrývala se Thalie česká, ochotníci ji vzali pod ochranu dobrou, že si ještě nyní vzpomínáme na ono divadlo ochotníkův, kde se hrálo, ale nepracovalo.

‚Oč se vsadíte, že bude ona dívka mou?‘ pravil Mácha, okázav na dívku, která taktéž z ochoty Thalii sloužila. Byla to kaprice Máchova, z kaprice se zamiloval – bez lásky. Svazek tento vlek se dusivě se všemi pozdními sobě výčitkami celým krátkým životem Máchovým.“²⁸

Vzpomínka Prokopa Chocholouška je o třicet let mladší než vzpomínka Lořina – z roku 1858, ale i tak uběhlo od smrti Karla Hynka Máchy více než dvacet let, tedy zhruba pětadvacet let od toho, co Mácha Lori potkal. Navíc vědci, kteří o seznámení psali (Miroslav Ivanov ve své *Důvěrné zprávě o Karlu Hynku Máchovi* a Věra Kronusová ve výboru ... *a jen země je má*), se domnívají, že Prokop Chocholoušek neříká pravdu. Kronusová zmiňuje fakt,

²⁴ VAŠÁK, Pavel. *Šifrovaný deník Karla Hynka Máchy*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7304-083-3, s. 33.

²⁵ Tamtéž, s. 32.

²⁶ IVANOV, Miroslav. *Důvěrná zpráva o Karlu Hynku Máchovi*. Pelhřimov, 2002. ISBN 80-86391-05-1, s. 160–161.

²⁷ Tamtéž, s. 161.

²⁸ IVANOV, Miroslav. *Důvěrná zpráva o Karlu Hynku Máchovi*. Pelhřimov, 2002. ISBN 80-86391-05-1, s. 160.

že Chocholoušek byl mladší než Máchá, tudíž mohl tuto historku někde slyšet – samozřejmě tento klep, který Chocholoušek šíří čile dál, nemusí být pravdivý, ale také může.

Ivanov píše o tom, že Chocholoušek Máchovi závidí. Tato závist je z těch několika vět velmi patrná – „bez lásky“, „vlekl se dusivě“, „výčitkami“. Je to vlastně pochopitelné – spisovatel Chocholoušek na tuto událost „vzpomíná“ (přikloníme-li se k tomu názoru, že ji Chocholoušek opravdu nezažil) v roce 1858, kdy byl Máchův kult na jednom ze svých nejvýznamnějších vrcholů.²⁹

Myslím si tedy, že původně mohlo jít o jakousi sázku, kterou chtěl Máchá pobavit sebe i své kamarády, ale rychle se do Lori zamiloval – jak je patrné z onoho prvního milostného dopisu (jaro 1834, tedy pár měsíců po seznámení), kde je to Máchá, kdo odchází a kdo vroucně miluje:

„(...) Buďte tedy zdráva i odpusťte mi v srdci svém, jestli jsem vám kdy ublížil, jakož i já odpouštím Vám, co jste mi učinila. Snad se na hrobě jeho (šel se podívat na hrob svého přítele Beneše) naučím Vás nemilovati (...) Snad na hrobě jeho se naučím pokojně umřítí a s ním ve chladném lůnu země snítí o ztracených rájích, o nichž jsme snívali spolu, doufajíce, že na zemi takových nalezneme. Buďte zdráva. Já Vás vroucně miloval, a běda mně, že Vás ještě miluju.“³⁰

Avšak ani tento (jediný milostný³¹) dopis není přeplněný láskou, jak by se asi dalo očekávat. Máchá se snaží chovat jako romantický hrdina: láska, kterou mu Lori dává, nemůže být opětována, protože on má jisté povinnosti ke svému mrtvému příteli. Ve skutečnosti tento dopis vyznívá spíše jako dopis na rozloučenou, jako by se chtěl Máchá s Lori rozejít.

Už asi nezjistíme, co ty dva svedlo opět dohromady. Každopádně je jisté, že po několika dalších měsících se jejich vztah změnil od základů. Nejspíš. Chybí nám totiž vzpomínky obou protagonistů. Lori si deník nepsala (nebo o něm zatím nevíme) a Máchův deník, ve kterém píše o své milence, obsahuje pouze pár zápisků z podzimu roku 1835.

Avšak těchto pár zápisků je zcela zlomových. Aspoň tak se k nim staví většina literárních vědců, ať už žili v 19., 20. nebo 21. století: Karel Sabina, Vítězslav Nezval, Bohuslav Brouk, Karel Janský, Miroslav Ivanov, Josef Kroutvor nebo třeba Pavel Vašák.

---

²⁹ V roce 1858 májovci vydali s velkou slávou svůj almanach Máj, a tak se přihlásili k básníkovi, kterého považovali za svůj velký vzor.

³⁰ IVANOV, Miroslav. *Důvěrná zpráva o Karlu Hynku Máchovi*. Pelhřimov, 2002. ISBN 80-86391-05-1, s. 166.

³¹ Celkem se nám zachovalo šest dopisů Lori – jeden, ten první, se dá označit jako milostný. Zbýlých pět dopisů „jsou už jen pokyny a rozkazy ženě, s níž má v nejbližších dnech jít k oltáři.“ (KRONUSOVÁ, Věra (ed.). ... *a jen země je má*. Praha, 1973.).

Důležitost se deníkům nedá upřít. Každý romantik si vedl svůj osobní deník – v němž v nejrůznější míře popisoval osobní zážitky. Máchův deník, respektive ten zlomek deníku,³² který se zachoval, je velmi osobní a Lori může být ráda, že se nedožila jeho rozšifrování.³³ Velký rozruch kolem šifrovaných částí nastává až ve 30. letech 20. století,³⁴ kdy zájem o deníky dosáhl vrcholu, ale to už Lori byla několik let po smrti (zemřela v posledních dnech října 1891).

Vraťme se však zpět do podzimu roku 1835. Je to období, kdy Mácha píše *Cikány*, svou nejrozsáhlejší práci. A co dělá Lori? Zřejmě pobývá doma a čeká, až ji Hynek k sobě zavolá. Mácha jí „zakázal hrát divadlo s ochotníky, Tylovi se musela omluvit nemocí“.³⁵ Lori na dobu, kdy chodila s Karlem Hynkem Máchou později vzpomínala:

„Jednou jsme byli v bále u Černého orla na Dobytčím trhu. Hostinský Svoboda mě tam vzal za ruku, a Mácha³⁶ se proto rozhněval. Na cestě domů jsem mu domlouvala: ‚Ale což, je to něco zlého? Nemohu za to, že mne za ruku vzal.‘ - ‚Je to zlé a já to dokonce nechci,‘ pravil.“³⁷

To byly zřejmě počátky Máchovy žárlivosti na Lori. Miloval ji; přesněji – zbožňoval její tělo. Jak napsal Karel Sabina: „(Mácha) je Loriným tělem posedlý, bere si je znovu a znovu, nestačí mu požitek smyslů, zaznamenává si jej tajnou abecedou v deníku.“³⁸

Přesto je pro něj Lori vším, proto s ní zůstává dál. Miroslav Ivanov se domýšlí, proč je Mácha stále s Lori: „Cítí, že se zklamal v její inteligenci, cítí, že jeho ideál je příliš při zemi –

---

³² Tento deník si psal K. H. Mácha od 16. září 1835 do 6. listopadu 1835, avšak zápisy nejsou psány každý den. Existují dvě verze deníku, které bývají označovány jako část A a část B. Část B je psána krasopisně, což vypovídá o tom, že Mácha své původní poznámky (část A) přepsal a měl s nimi nejspíš nějaké další plány, které už nestihl uskutečnit. Navíc k zašifrovaným částem přiložil šifrovací klíč, podle kterého se dalo to, co Mácha do deníku ukryl, snadno vyluštit. Chtěl svůj deník jednou vydat? Chtěl deník ukázat nějakému svému příteli nebo ho dokonce darovat Lori? Nevíme... Zaujala mě myšlenka (*Byl lásky čas*, 68 Publishers, s. 7), že „to nebyl Máchův úmysl utajit šifrovaný text navěky. Neměl co tajit. To sama doba šifrovala věty, které neodpovídaly tehdejší konvencím.“ V každém případě je téměř jisté, že Máchův deník neměl upadnout v zapomnění – ať už měl vzpomínat kdokoli.

³³ Šifrovanému deníku se jako první snažil porozumět Jakub Arbes. Když ale zjistil, že uveřejnění celého deníku by Máchovi (spíš tedy Máchovu kultu) neprospělo, publikoval nešifrované části a o těch šifrovaných mlčel. Arbes deník rozšifroval koncem roku 1884. Proti otištění šifrovaných částí nebyl jen Jakub Arbes, ale i další: F. X. Šalda, K. Janský.

³⁴ V roce 1936 vydávají surrealisté sborník *Ani labuť, ani Lúna*, který Vítězslav Nezval, jeden z autorů tohoto sborníku, označil jako „protest proti oficiálním oslavám výročí *Máje*, básně, jejíž smysl byl nesčetněkrát bezděčně nebo vědomě zkreslován právě tak jako ostatní díla velkého revolučního romantika a skutečného tvůrce české poezie.“ (VAŠÁK, Pavel. *Šifrovaný deník Karla Hynka Máchy*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7304-083-3, s. 12).

³⁵ KRONUSOVÁ, Věra (ed.). ... *a jen země je má*. Praha, 1973, s. 153.

³⁶ Nepíše o něm jako o Hynkovi, muži, se kterým by si byli rovni – on o Lori nikdy nemluvil jako o Šomkové. Je zde patrný odstup, kdy Lori svého Hynka považuje za velkého básníka Máchu, a tak na něj také vzpomíná.

³⁷ IVANOV, Miroslav. *Důvěrná zpráva o Karlu Hynku Máchovi*. Pelhřimov, 2002. ISBN 80-86391-05-1, s. 130.

³⁸ KRONUSOVÁ, Věra (ed.). ... *a jen země je má*. Praha, 1973, s. 154.

ale dívčina nynější povolnost ho sugestivně přitahuje. Už to není představa byronovské panny, která může soutěžit s bohyněmi, zůstalo jen její tělo. Všechno ostatní je pohlceno, ztraceno, promarněno.³⁹

Ano, Máchovy představy o tom, že Lori by mohla být jeho múzou, se rozplynuly. Na jejich místo nastoupil pud, který ho nutil (?) přistupovat k Lori jako k loutce.⁴⁰ A ona se své roli nebrání, přijímá ji. Například zápisek v deníku ze dne 24. září 1835 hovoří takto: „Tak jsem ji strašil, aby se mnou prchla; nechtěla – představoval jsem jí všechno, plakala náramně a jen „lieber Ignaz“; sotva mluvila.“⁴¹

Mácha je zklamaný a rozčarovaný – čekal od Lori něco úplně jiného. A ukázalo se, že to, co Mácha chce, mu Lori dát nemůže z jednoho prostého důvodu – protože to nemá. Byla stejně prostá jako Marinka Stichová ze Želetinky. Skoro to vypadá, že tyto dvě ženy se lišily jen tím, že jedna ho milovala a druhá nikoli. To by ale samozřejmě znělo příliš jednoduše, protože Lori pro Máchu znamenala víc. Na druhou stranu – Marince věnoval jednu ze svých próz, *Pomněnky zasázavské*, a hru *Polesný*. Postava Lori se v jeho díle neobjevuje, dokonce ani žádná báseň není věnována jeho budoucí ženě.⁴²

Možná by se ale dalo říct, že Lori je Máchův osobní motiv ze soukromého života. V Máchově próze *Marinka* se hlavní postava sice jmenuje Marinka, ale Máchovi přátelé tvrdí, že popisem se hodí spíš právě na Lori. V *Cikánech* je postavou, která je nápadně podobná postavě Marinky ze stejnojmenné povídky, *Lea*. *Cikány* psal Mácha v době, kdy se dozvěděl, že nebyl Loriným prvním mužem, a na toho prvního začal žárlit. Proto je možná v *Cikánech* tak silný motiv žárlivosti, na kterém je vlastně celá tato próza vystavěna.⁴³

Žena v Máchových dílech, která svému muži byla nevěrná (třeba i několik let před tím, než ho poznala), bývá potrestána. Mácha svůj reálný svět se světem literárním velmi silně propojoval, lze tedy domnívat, že i jeho Lori musel stihnout trest za to, že Mácha nebyl jejím

---

³⁹ IVANOV, Miroslav. *Důvěrná zpráva o Karlu Hynku Máchovi*. Pelhřimov, 2002. ISBN 80-86391-05-1, s. 167.

⁴⁰ Termín „loutka“ používá Josef Kroutvor: „Lori je vtačena do role, kterou si ne zvolila, kterou jí Mácha vnutil. (...) Lori je múza, mýtus, v lepším případě médium, v horším případě loutka. Je Lori schopna zvládnout tak osudovou roli? Nechce toho Mácha trochu moc od prostého děvčete?“ (KROUTVOR, Josef. *Máchův necenzurovaný deník*. In *Můj Mácha*, Praha a Příbram, 2003. ISBN 80-86240-65-7, s. 59.)

⁴¹ Tamtéž, s. 25.

⁴² KROUTVOR, Josef. *Máchův necenzurovaný deník*. In *Můj Mácha*, Praha a Příbram, 2003. ISBN 80-86240-65-7, s. 71.

⁴³ Většina Máchových děl je vystavěna na motivu žárlivosti: *Cikáni*, *Máj*, *Křivoklad* a nejspíš i tak trochu *Marinka*. Těžko říct, do jaké míry je to motiv osobní nebo konvenční, tedy takový, který je „důkladně propracovaný tradicí básnickou“ (VAŠÁK, Pavel. *Šifrovaný deník Karla Hynka Máchy*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7304-083-3.)

prvním mužem. V deníku z 1. října 1835 se dozvídáme: „Zlobil jsem ji, že již všecko vím, a že ji nemiluji; ona stavěla se, že pláče, aneb plakala; oči měla mokré.“⁴⁴

Máchova žárlivost vyvrcholila Lořinou hrůzostrašnou přísahou nad rakví její matky. Miroslav Ivanov popouští uzdu své fantazii a scénu popisuje v živých barvách: „Těhotná Lori⁴⁵ musí přistoupit k rakvi, kde leží její maminka, oblečená do hrobu. Je půlnoc, Mácha s největší pravděpodobností rozsvítil svíčku a nyní donutil Lori, aby přísahala, že nikomu nepatřila před ním, že ji nikdo z mužů před Máchou neměl... Že nebyla zneuctěna.“⁴⁶ Ano, možná je to autorovo trochu přehnané fantazírování, jenže skutečnost se od tohoto popisu nejspíš příliš nelišila.

Mácha o této události píše 8. června⁴⁷ Hindlovi: „(...) Já jsem Vám řekl jednou, že bych se pro jednu věc zbláznit mohl: – jest to zde – eine Notzucht ist unterlaufen - - - - -; - holky mé matka zemřela, strašlivá přísaha se složila s půlnocí u rakve její - - - - a - - - - nebyla to pravda⁴⁸ – a já – hahaha! – Eduarde! já jsem se nezbláznil – ale řádl jsem, až budu jen s Vámi moci mluvit, Vy uslyšíte věci – bude-li to hoch, co se zrodí, z toho bude Mefistofeles.“⁴⁹

Mácha nebyl daleko od pravdy. 1. října 1836 se Lori Šomkové a Karlu Hynku Máchovi narodil syn – Ludvík. 8. října 1836 byl v kostele Sv. Vojtěcha malý Ludvík pokřtěn. Hned od narození trpí vážnou nemocí a Mácha se o něj bojí. Během pár týdnů se z něj stal starostlivý otec, který svého syna velmi miloval. 9. října píše Mácha svému příteli Hindlovi další dopis:

---

⁴⁴ VAŠÁK, Pavel. *Šifrovaný deník Karla Hynka Máchy*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7304-083-3, s. 27.

⁴⁵ Lořina přísaha nad rakví se odehrává začátkem května 1836 – její matka zemřela 5. května, takže Lori byla ve třetím měsíci těhotenství, a to už o svém těhotenství věděla. Věděl to i Mácha? Nejspíš ano, protože 8. června napsal svému příteli Hindlovi, že jeho „holka, když jí, krmí dva.“ (MÁCHA, Karel Hynek. *Literární zápisníky, deníky, dopisy*. K vyd. připravili JANSKÝ, Karel, DVOŘÁK, Karel, SKŘEČEK, Rudolf. Praha, 1972, s. 325.

⁴⁶ IVANOV, Miroslav. *Důvěrná zpráva o Karlu Hynku Máchovi*. Pelhřimov, 2002. ISBN 80-86391-05-1, s. 175.

⁴⁷ Další zajímavost – Mácha o tom píše svému příteli s měsíčním odstupem. Připravoval se tak dlouho k tomu, aby o této události byl schopen mluvit, respektive psát, nebo zapracovala Máchova fantazie, a proto potřeboval tolik času k tomu, aby napsal tento dopis?

⁴⁸ Miroslav Ivanov ve své *Důvěrné zprávě o Karlu Hynku Máchovi* spekuluje o tom, co znamená ta věta „nebyla to pravda“. Jenže Ivanov poněkud odbočuje od tématu a píše o tom, že Mácha více jak půl roku věděl, že nebyl Lořin první. Prý by ho tedy skutečnost, kterou líčí Hindlovi, neměla zaskočit natolik, aby psal jak smyslů zbavený. Takže od Ivanova se nic o tomto výkřiku mezi řadou pomlček nedozvídáme... Možná, že není pravda to, co je napsáno německy: „eine Notzucht ist unterlaufen“, což se dá do češtiny přeložit jako „podrobit se násilnému smilstvu (znásilnění)“ (volný překlad od Miroslava Ivanovova). Možná že Lori nebyla znásilněna, jak Máchovi tvrdila, a u rakve své matky se přiznala, že vůle byla na obou stranách, dá-li se to tak říct. K tomuto závěru se přiklání i Karel Janský. To ale Ivanov popírá. Přikláním se k názoru Karla Janského: „Ubohá Lori nevydržela; zhroutila se a s pláčem přiznala, že ‚poprvé‘ to – nebylo znásilnění.“ (IVANOV, Miroslav. *Důvěrná zpráva o Karlu Hynku Máchovi*. Pelhřimov, 2002. ISBN 80-86391-05-1, s. 177.)

⁴⁹ MÁCHA, Karel Hynek. *Literární zápisníky, deníky, dopisy*. K vyd. připravili JANSKÝ, Karel, DVOŘÁK, Karel, SKŘEČEK, Rudolf. Praha, 1972, s. 325.

„Již jsem Vám jednou psal, co to dítě již v matce zkusilo, a to ne všecko – to zkusilo opět při svém porodu - ; ale hledí mu to z obličejů. Zvrašťené čelo hluboko přes oči naklenuté, vystupující žíla na čele, zamračené temnomodré oči, a ten hluboký smutek v tak malém obličejí, Eduarde – to je můj syn – anebo Váš; tak hluboký smutek nenese žádné tak outlé srdce léč našeho syna. Viděl jsem ho čtvrtý den po jeho zrození a dal jsem ho křtíti, druhý den nato vrátil jsme se do Litoměřic a doufám, že jej brzo zde budu míti. Holku tu si vezmu brzo. Heslo mé teď ‚syn můj a příroda!‘“⁵⁰

V ten samý den posílá psaní rodičům, ke kterému přikládá dopis pro Lori, matku jeho dítěte, kterou si má za pár dnů vzít za manželku:

„Lori! Piš mi, jak je s Ludvíkem, jestli již má oči zdravé a co dělá? (...) Piš mi všecko, co víš nového, a pak žádného ať nenecháš k sobě přicházet z Tvých přátel, to Ti poroučím. (...) Dělej, abysi brzo mohla přijít za mnou. (...) Svoje šaty a všecky své věci, co s sebou vezmeš do Litoměřic, (...), vezmi hned nynčko k nám nahoru, ať si všecko uspořádáš k odjezdu, kdo ví, kdy přijedu a řeknu: ‚Teď hned pojeděš s sebou do Litoměřic.‘ Tak tomu chci, tedy to také snad uděláš. Co jsem napřed psal rodičům, to si přečti. (...) Sbohem. Karel Hynek Mácha.“⁵¹

Přesně tak vypadají pokyny ženě, která je matkou Máchova dítěte – jen přísné oznamovací věty. Lori pro Máchu už opravdu není ničím dalším. Kvůli ní a dítěti se vzdal studia práv. Kvůli ní odešel hledat práci do Litoměřic. Lori jako by si tuto svou vinu uvědomovala – mlčky plní Máchovy pokyny a příkazy a připravuje se na svůj budoucí život.

Ohlášky proběhly, očekává se svatba. Plány ale zkomplikuje Máchova nemoc. Dodnes se vedou spory, zda to byla cholera, úplavice nebo zápal plic.⁵² Jisté je, že Karel Hynek Mácha v neděli 6. listopadu brzy k ránu umírá. Lori schovala své svatební šaty do truhly a oblékla si šat smuteční. Skončila jedna kapitola v životě mladé ženy.⁵³ Vlastně ještě ne úplně – po Máchovi jí zůstal synek. Jenže malý Ludvík umírá v létě⁵⁴ 1837, tedy o necelý rok později než jeho otec, na psotník (eklampsii) a neurozy. Není se čemu divit – to, co prožila jeho matka v těhotenství na Ludvíkovi muselo nechat následky – a nejen ty fyzické, o nichž mluví (píše) Mácha.

---

⁵⁰ MÁCHA, Karel Hynek. *Literární zápisníky, deníky, dopisy*. K vyd. připravili JANSKÝ, Karel, DVOŘÁK, Karel, SKŘEČEK, Rudolf. Praha, 1972, s. 329.

⁵¹ Tamtéž, s. 333.

⁵² Nejpravděpodobněji to byla cholera – snad si ji přivezl ze své návštěvy v Praze, kde byl 16. října, snad při hašení požáru pil nakaženou vodu.

⁵³ Protože se Lori narodila 25. února 1817, bylo jí v listopadu 1836 jednadvacet let – měla malé dítě, které trpělo vážnou chorobou, její matka byla mrtvá a její snoubenec, kterého si o dva dny později měla brát, už byl také pod zemí.

⁵⁴ Data Ludvíkovy smrti se liší. Jiné uvádí Miroslav Ivanov ve své *Důvěrné zprávě o Karlu Hynku Máchovi* (5.7.1837) a trochu jiné uvádí Marie Šulcová ve studii *K. H. Mácha* (6.8.1837).

Lori se ze svých ztrát vzpamatovávala dlouho. V roce 1848 jí umírá otec a ona si otevírá niťářský krámk v Poštovské ulici (dnes Krocínova). Lori žila „velmi nuzně a poustevnický“.⁵⁵ Zůstala sama.

„Roku 1849 (...) se provdala za policejního oficiála Františka Sieha, který opuštěné Máchově nevěstě imponoval kavalírským vystupováním a výmluvností. Ale bylo to právě ‚kavalírství‘, které přivedlo (...) oficiála na mizinu; byl tak prodlužen, že se stal proslulý po celém Rakousku a Lori nestačila zavírat dveře za dotěrnými věřiteli. Nakonec mu byl obstaven jeho služební plat a on sám putoval z trestu do Lvova. (...) Nevlídné podnebí v Haliči jí nahlodávalo zdraví, a tak se vrátila zpět a zanechala ve Lvově svého (...) manžela, který mezitím sice postoupil na komisaře, ale měl i nadále plat tak obstaven, že mohl své ženě posílat do Čech jen nepatrnou odměnu. A tak se Lori stala hospodyní v rodině své sestry Antonie Baubinové v Praze-Karlíně a vychovávala praneteře.“⁵⁶

Lori neměla peníze a musela šetřit, kde se dalo. Koncem 80. let 19. století František Sieh umírá, jeden z posledních příjmů peněz byl zastaven. „Lori žádala úřady o penzi, neměla z čeho žít (...), žádost byla zamítnuta. Teprve vlivným přátelům a ctitelům Máchova díla se podařilo pro Lori vymoci nepatrnou penzičku.“⁵⁷

„Poslední chvíle svého života prožila Lori u své druhé sestry Rózy v Praze na Vinohradech. Žily spolu v malém jednopokojovém bytě – a prý se ustavičně hádaly; malé nicotnosti byly příčinou jejich rozepří, třebaže se měly navzájem rády.“⁵⁸ Nevíme, jestli Lori svůj život považovala za šťastný. Asi ano, protože ve vzpomínkách se k Máchovi vrací s nostalgií a láskou. Ale takové už vzpomínky bývají – plné sentimentu.

Lori umírá v posledních dnech října roku 1891, kdy jí bylo 74 let.⁵⁹ O tom, kde je umístěn její hrob, víme docela přesně: „Na pražském Vinohradském hřbitově. Vpravo od hlavní cesty, je v prsti jednoho hrobu zasazena cedulka s vybledlým nápisem: Máchova Lori.“⁶⁰

---

⁵⁵ ŠULCOVÁ, Marie. K. H. Mácha. In ŠULCOVÁ, Marie. *Dvě studie*. Varnsdorf, 2002. ISBN 80-238-8393-3.

⁵⁶ Tamtéž, s. 45.

⁵⁷ Tamtéž, s. 45.

⁵⁸ Tamtéž, s.46.

⁵⁹ I datum Lořiny smrti se u obou autorů (Ivanov, Šulcová) liší – Ivanov uvádí 30. říjen 1891 a Šulcová 31. říjen téhož roku. Navíc Šulcová píše, že „Lori Šomková zemřela (...) ve věku 73 let“ (ŠULCOVÁ, Marie. K. H. Mácha. In ŠULCOVÁ, Marie. *Dvě studie*. Varnsdorf, 2002. ISBN 80-238-8393-3, s. 46.), což není pravda, protože 25. února 1891 oslavila Lori Šomková své sedmdesáté čtvrté narozeniny.

⁶⁰ VAŠÁK, Pavel. *Šifrovaný deník Karla Hynka Máchy*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7304-083-3, s. 137

Pavel Vašák v *Šifrovaném deníku Karla Hynka Máchy*⁶¹ píše svůj postřeh k tomuto nápisu, který je vlastně dedikací padesát let mrtvému muži: „Nápis není příliš zdvořilý; je majetnický.“⁶² Asi ano. Ale taky se na tento „majetnický nápis“ můžeme dívat trochu jinak – Eleonora Šomková zapadla v zapomnění; známa je jen Máchova Lori. Jistě, nevíme, jestli tento nápis Lori na svém hrobě chtěla mít, nebo jestli jí ho na hrob dali napsat obdivovatelé Máchy a *Máje*. Každopádně jedno víme jistě – nápis tam je. Vlastně to vypadá celkem paradoxně – každý rok 1. května se lidé chodí líbat pod rozkvetlou třešň k Máchově soše na pražském Petříně, a Lořin hrob, hrob ženy, která pro lásku trpěla, a přesto se jí nevzdávala, zůstává opomenut.

---

⁶¹ Nejnovější Vašákova kniha hned na přebalu slibuje: „Výrazná pozornost je věnována také dosud opomíjené Máchově snoubence Lori Šomkové, čtenář se zde seznámí s jejími životními osudy po Máchově náhlé smrti.“ Bohužel – tato „výrazná pozornost“ je shrnuta do jedné kapitoly, která je rozepsána na tři stránky, z nichž jeden odstavec o délce osmi řádků, se snaží shrnout osud Lori po Máchově smrti. Autora šlechtí, že otiskl původní znění deníků, že nashromáždil dokumenty k soudnímu sporu, který se rozhořel právě kvůli šifrovaným místům v Máchově osobních zápiscích, ale pokoušet se mapovat osudy Máchovy Lori na třech stranách mi přijde populistické a hloupé.

⁶² VAŠÁK, Pavel. *Šifrovaný deník Karla Hynka Máchy*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7304-083-3. s. 139.

3. „Propojení“ skutečného a literárního světa v prózách K. H. M.

Karel Hynek Mácha patří mezi ty autory, kteří se neubrání tomu, že jejich osobní život se odráží v jejich literárním díle jako v zrcadle. A je tomu vlastně i naopak – Máchovo dílo se promítá do jeho života. Ale u málokterého spisovatele⁶³ dochází k takovému „prolínání“ obou světů. To, co je pro jiného spisovatele velmi neobvyklé, je pro Máchu typické. Toto prolínání vypadá tak přirozeně, až občas čtenář může ztratit ponětí o tom, co je svět literární fikce, a kde začíná svět Máchův.

Samozřejmě že ne každý čtenář hledá a rozděluje oba světy. To by bylo jako hledat v knihách, kolikrát Mácha použil slovo „bílý“ a „černý“. Jistě, bude spousta vědců, které nadchne číslo, jehož se doberou, ale pro většinu čtenářů se stejné číslo stane nepodstatnou skutečností. Mnohem zajímavější je se ptát, proč je toto „bílé“ a proč tamto „černé“.

Můžeme si tedy i položit otázku, proč Mácha oba své intimní světy tak úzce propojuje. Odpověď se hledá velmi nesnadno. Možná ani správná odpověď neexistuje, mohou být jen domněnky a spekulace. Avšak jakási spojitost fikčního světa literatury a skutečného světa existuje, místo, kde se oba světy setkávají, není nerozpoznatelné.

---

⁶³ I když slovo „spisovatel“ mi k Máchovi zrovna příliš nesedí. Ne snad, že bych chtěla popírat jeho schopnost psát, to vůbec ne. Jen se mi zdá, že spisovatel je někdo, kdo sedí v pracovně nad stolem a rozepisuje osudy svých hrdinů nad šálkem čaje... A to Mácha (nejspíš) nebyl. Vlastně ale nevíme, kde a jak Mácha psal. V přírodě pod stromem? Doma u rozviklaného stolku? Těžko říct.

3.1. Přísaha

Stačí se podívat a srovnat dvě díla – jedno, které se odehrává ve skutečném světě, a druhé, jež se odehrává ve světě literárním. Jako dobrý příklad toho, co se skutečně (opravdu skutečně?) odehrálo, jsou Máchovy deníky a korespondence. Velmi zajímavý je například dopis, který Mácha píše 8. června 1836 svému příteli Hindlovi. Zmiňuje se v něm mimo jiného i o hrůzné přísaze, kterou musela splnit jeho milovaná Lori: „- holky mé matka zemřela, strašlivá přísaha se složila s půlnocí u rakve její - - - - a - - - - a já – hahaha! – Eduarde! já jsem se nezbláznil – ale řádl jsem, až budu jen s Vámi moci mluvit, Vy uslyšíte věci – bude-li to hoch, co se zrodí, z toho bude Mefistofeles - -“⁶⁴ V celém dopise těchto pár slov bije do očí. Nejen graficky, ale hlavně emocionálně. Jako by slova byla výkřiky, které jako by vystupovaly z papíru. Jako by to byl obraz Edvarda Muncha – postava uprostřed plátna němě křičí a kolem ní se vše ostatní mění v měkké vlny, které se jemně rozplývají u rámu obrazu...

K těmto řádkům z jednoho dopisu jsem si vybrala jako protiklad⁶⁵ kratičkou prózu *Přísaha*. Tato krátká příhoda (o povídce se mluvit nejspíš nedá) předchází jinou, mnohem rozsáhlejší prózu – *Cikány*, které Mácha psal ve stejném roce jako *Máj*, v roce 1836. *Přísaha* funguje jako určitý nápad, který je v *Cikánech* rozveden do podoby motivu.

Jako téměř každá Máchova próza začíná i *Přísaha* večer⁶⁶: „Bylo večerem pozdním, kdy kupec Vel s těhotnou manželkou, kterou v podezření z nevěrnosti měl, seděl na vyvýšeném místě v zahradě statku svého, zamyšlený hledě v daleké hory, z níchž hustá vystupovala pára (...). Z daleka hučela bouře.“⁶⁷ Stejně mohl vypadat onen večer, o kterém se Mácha zmiňuje svému příteli Hindlovi. S tím rozdílem, že Mácha ještě nebyl ženatý – jinak vše sedí. Vel přemýšlí, pohledem hladí hory v dálce a jeho manželka čeká dítě. Přesto je tu něco, co působí rušivě – Vel má pocit, že mu jeho manželka byla nevěrná...

„Manželka jeho Marie hleděla smutně pod sebe za skalíska v pramen přejstící se ze skaliny, na které seděli, a uplakaným okem nasledovala běh jeho mezi vlajícími se stíny

---

⁶⁴ MÁCHA, Karel Hynek. *Literární zápisky, deníky, dopisy*. K vyd. připravili JANSKÝ, Karel, DVOŘÁK, Karel, SKŘEČEK, Rudolf. Praha, 1972, s. 325.

⁶⁵ Vlastně nejde o protiklad, spíš o to, co postavíme na druhou misku vah.

⁶⁶ K. H. Mácha ve svém *Večeru na Bezdězu* píše: „I mně samému divné to přichází, že skoro všecko u mě s večerem počíná, a sice tak, že jsem uvykl počátek všeho večerem a večer počátkem všeho považovati; a tak se mně i mladost má, první věk života mého, večerem býti zdá.“

⁶⁷ MÁCHA, Karel Hynek. *Přísaha*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 149.

rozlehlou zahradou.“⁶⁸ Opět ta samá situace. Lori musela být tiše zoufalá. Zřejmě nebyla ve vztahu dominantní, jak se dá usoudit z pramenů, které se nám dochovaly, proto se nezmohla na odpor. Stejně tak Velova Marie. Sedí, plačíc a nevědic, co má dělat.

Proč si ale Mácha vybral pro jméno Velovy ženy zrovna Marii? Jistě, mohlo se jednat o náhodu, ale stejně tak mohl Mácha toto jméno vybrat zcela záměrně a úmyslně. Přikláním se k druhé variantě, protože celé Máchovo dílo je prodchnuto nejrůznějšími symboly a aluzemi. Stejně tak Marie – postava z Bible, matka Ježíše Krista. A Marie, žena Velova.

Ta Panna Marie, o které se všeobecně vědělo, že je ženou Josefovou a že svého muže bezmezně miluje (jako Marie Vela nebo Lori svého Máchu). Stejně tak lidé věděli o Mariině neposkvrněné čistotě, o které nikdo nepochyboval... Ale Vel (Josef, Mácha) jako by si nebyl úplně jistý. Všichni tři své ženy milují; o tom nepochybuji, ba co víc – jsem si téměř jista, že jejich láska je opravdová. Ale u každého z těch tří mužů vzklíčil pocit podezření – podezření z nevěry. Muži většinou nebývají paranoidní, tudíž tento pocit není neoprávněný. Ženy na druhou stranu bývají označovány jako senzitivní, tudíž všechny tři tyto pocity vycítily.

Začněme u Panny Marie. Ta věděla, čím dítě nosí pod srdcem, a byla si jista, že ten, koho o pár měsíců porodí, je Syn boží. Myslel si to i Josef? Těžko říct. O jeho pocitech Bible, jediný pramen o životě Marie a Josefa, neříká nic. Tedy – nic, co by na jednoho z těch dvou (respektive třech – připočteme-li jako svůdce Mariina Boha) mohlo upřít stín sebemenší pochybnosti.

Kdo se ale rozhodl mlčení prolomit, byla Marie Velova: „Již byla hluboká tma a vítr tak bolestně skučel větvemi pod ními ležících stromů, že nelzelo Marii snést tuto tichost a to mlčení manžela podle ní sedícího; s bolestným hlasem tázala se ho: ‚Ty mne máš v podezření, že jsem nezachovala tobě věrnost, jakou jsem slíbila před oltářem nejvyššího Boha?‘“⁶⁹

Kupec Vel neodpovídá, nereaguje. Kouká dál kamsi do dálky a myslí si své. Podobně na tom asi byl biblický Josef – co mohl namítnout, připustíme-li, že by věděl, s kým doopravdy jeho Marie dítě čeká? Josef nemohl udělat nic – vzepřít se Bohu bylo nemyslitelné, navíc on sám nejspíš věřil, že Bůh vše, co činí, činí dobře. Jaké asi byly Josefovy pocity, když Bůh, tvůrce a ochránce všeho, svedl jeho ženu?

---

⁶⁸ MÁCHA, Karel Hynek. Přísa. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 149.

⁶⁹ Tamtéž.

To Karel Hynek nejspíš nemlčel. Pravděpodobně to byl on, kdo k celé scéně vydal impuls. Přivedl Lori k rakvi její matky a ... Co bylo dál, víme z jeho dopisu Hindlovi,⁷⁰ o kterém se zmiňují již v úvodu této kapitoly.

Všechny ty ženy v Boha zřejmě věřily. O Panně Marii a její víře v Boha namůžeme pochybovat. Pro Lori byl Bůh také nejspíš samozřejmost (zbožnost byla v 19. století součástí každodenního života všech počestných lidí). A Velova Marie? Ta se na Boha odvolává, přísahá na něj: „Ty se domníváš, že dítě, které pod srdcem chovám, jest plodem hříšného obcování s někdejší přítelem tvým?“⁷¹ Vel mlčí. Jeho žena opět spustí: „Živým Bohem zapřísahám tě, rci, na jakém důmnění zakládáš podezření své, aby mně možno bylo ospravedlniti se v očích tvých?“⁷² Kupec Vel mlčí, a jak Mácha píše, „strašné myšlenky budily ducha jeho“. Nepochybuji o Velově fantazii – viděl vše v živých barvách: „někdejší přítel jeho“⁷³ objímá a líbá jeho milovanou ženu, ba co víc, tato noc lásky nese své následky...

Velova žena je zoufalá: „Nemohouc více to snést a na nejvyšší stupeň zoufalosti přivedená mlčením jeho,⁷⁴ povstala a s vyzdvíženou vzhůru k zamračenému nebi pravicí vznášela se před ním, jako by hrobový stín opustil lůžko své, vítr plápolal bílým rouchem jejím a strašnou přísahu zanášela bouře daleko ze rtů jejích: ‚Tehdy slyš přísahu mou, že nikdy nezapomněla jsem čest tvou ani svou a věrnost má že vždy pevně tobě zustala; a zpotvořilý buď plod můj, odporný co tato noc zrakům lidským, buď záhubou vlastní i všeho, co jsem kdy milovala, a hodina porodu jeho buď poslední životu mému, jestli křivě přísahala jsem tobě!!!‘“⁷⁵ Pak vše osvětlí blesk a následuje zvuk hromu – jako by akce následovala reakci...

Najednou už Mácha nepíše o pocitech, které postavy prožívají. Hlavní roli v tomto momentu dostává příroda a – přísaha. Jako by najednou příroda a přírodní vlivy a síly měly navrch nad lidskými osudy.

---

⁷⁰ Dopis Hindlovi z 8. června 1836. MÁCHA, Karel Hynek. *Literární zápisky, deníky, dopisy*. K vyd. připravili JANSKÝ, Karel, DVOŘÁK, Karel, SKŘEČEK, Rudolf. Praha, 1972. S. 324-7.

⁷¹ MÁCHA, Karel Hynek. Příklad. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 149.

⁷² Tamtéž.

⁷³ To, že Mácha zmiňuje „někdejšího přítele jeho“ je docela zajímavá skutečnost. Jako by ten, který svedl manželku Velovu (nebo také Lori) nebyl anonymní; ten svědce byl někdo, koho Vel (Mácha, Josef) dobře znal. Pokud se vrátíme k biblické interpretaci textu *Přísahy*, mohl by tento někdejší přítel Josefův být sám Bůh – a Josef, kdyby o Bohu tvrdil, že byl jeho „někdejší přítel“, znamenalo by to, že se svého přítele, tj. Boha, zřekl...

⁷⁴ Mlčení, klid – Vel byl zřejmě vykreslen jako velmi flegmatický. Kdyby byl cholerik a hned by na svou ženu reagoval, nejspíš by Marie svou přísahu nesložila a jejich dialog by pravděpodobně skončil „pouze“ ošklivou hádkou. Ale takový popis cholerika by se spíš hodil k Máchovi, který o přísahu usiloval, a tudíž mu nebylo jedno, jak se celá událost bude odehrávat.

⁷⁵ MÁCHA, Karel Hynek. Příklad. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 150.

Děj se posouvá o pár měsíců kupředu: „Uplynulo pět měsíců od této noci;⁷⁶ a mrtvé oko Marie po spatření zpotvořilého plodu svého⁷⁷ již nic nespatrilo více (...) Plod tento byl syn⁷⁸ (...) a nikdy nelzelo otci naň pohléděti bez nejhlubší bolesti,⁷⁹ domnívajícimu se, že snad nepravé podezření přivedlo manželku jeho k přísaze strašné⁸⁰ a že ustavičné myšlení její na přísahu onu a na blesk náhodou⁸¹ následující příčinou byly zpotvoření plodu jejího i smrti její. –“

Samozřejmě toto není jediný případ, kdy mají Máchovo dílo a skutečnost k sobě tak blízko. Ale právě na srovnání dopisu a prózy je dobře patrná hranice mezi realitou a fikcí. Avšak v beletrii o tuto hranici nejde. Není podstatná pro to, abychom nějak porozuměli textu. To, co se odehraje v realitě, může vstoupit do uměleckého tvůrčího procesu jakožto inspirace. Ale pak už svět umělecké fikce funguje sám o sobě a sám za sebe.

3.2. Hranice mezi fikcí a realitou

Tak například v dalším z dopisů Hindlovi, tentokrát asi z podzimu 1832, Mácha píše: „Dnes jsem měl podivný sen; zdá se mi, že je toho příčinou čtení lorda Byrona, Mickiewicze a zřícenina bezdězská. Bůh Vás chraň takových snů; jediný účinkuje snad na celé živobyťi.“⁸² Snad právě podle tohoto snu vznikla *Pouť krkonošská*, ve které procitají mrtví mniši zdejšího kláštera. Kdo ví.

---

⁷⁶ Máchova Lori takto „přisahala“ někdy v květnu (její matka zemřela 5. května 1836) a Ludvík se narodil začátkem října – tedy uplynulo také pět měsíců mezi přísahou a Loříným porodem. Náhoda?

⁷⁷ Myslím si, že je velmi zavádějící, když autor píše o tom, že žena už neviděla nic jiného než zpotvořilý plod svůj. Pokud víme, někdo otcem toho dítěte musel být a takhle to vypadá, jako by Marie otce dítěte zapřela a ono se narodilo z neposkrvněného početí – jako by otec neexistoval... Opět se Mariin osud prolíná s Pannou Marií. Lori si je jistá, že Ludvík je Hynkův syn. Ostatně ani Mácha o svém otcovství nepochybuje a ke svému dítěti se hrdě hlásí.

⁷⁸ Mácha ho ve své *Přísaze* pojmenoval Teodor, Marie a Josef (nebo to byl Bůh?) mu dali svému synu jméno Ježíš a Hynek a Lori Ludvík. Opět – kdyby se v případě kupce a jeho ženy narodila dcera, jako by katastrofa nebyla úplná. Ale půjde zřejmě o dobovou konvenci.

⁷⁹ I Karel Hynek Mácha ve svém díle rozehrává motiv viny a trestu, stejně jako to dělala většina českých spisovatelů v první polovině 19. století (např. Erben, který tento motiv maximálně exponoval).

⁸⁰ Kupcem Velem hýbe svědomí. Ale je to opravdu kupec Vel, který si přísahu vyčítá, nebo je to sám Karel Hynek Mácha, který se chtěl touto formou před Lori ospravedlnit?

⁸¹ Blesk v tomto případě opravdu nebyl náhodný, jak si kupec Vel myslí. Přesněji – myslím si, že ani on sám se nedomnívá, že by to mohla být pouhá shoda okolností. Stejně tak Mácha – svá díla komponuje tak, že události do sebe dobře zapadají a určitě nespolehá na náhodu. To, co se v první chvíli může jevit jako náhoda (třeba právě tento blesk, který protnul oblohu v okamžiku, kdy kupcova těhotná manželka zvedá ruku k přísaze, byl přesně načasován. Kým? Bohem? Osudem?), je po nějaké době vysvětleno tak, že se to zkrátka muselo odehrát zrovna takto a zrovna v ten okamžik. Mácha není fatalista, není existencialista, ale přesto v něm kořeny podobných směrů najdeme.

⁸² MÁCHA, Karel Hynek. *Literární zápisníky, deníky, dopisy*. K vyd. připravili JANSKÝ, Karel, DVOŘÁK, Karel, SKŘEČEK, Rudolf. Praha, 1972, s. 342.

V Máchových dopisech se může čtenář jakoby podívat do duše hlavního hrdiny autorových próz. Například v září 1833 píše Mácha svému příteli Benešovi: „A to jest největší trápení ducha, že hledám to, o čem vím, že to není. - - Hledám přítele, věda, že mně žádný milovati nemůže,⁸³ atd. atd. Abyste byl přesvědčen, že nebudete v stavu se mnou býti, ukáži vám můj svět.“⁸⁴ Takovým úvodem by mohla začínat každá próza Karla Hynka Máchy. A jak tento svět vypadá? Mácha ho v dopise blíže popisuje: „Noční tmou neprohlédnou plížíme se mezi hroby, nad námi pomíšený hluk, my sami nejstrašlivější larvy. (...) [Mno]ho jich volá „vidím“ a nevidějí nežli tmu.⁸⁵ (...) Maně jednou opět rozevru oči, zasvítí blesk,⁸⁶ o němž se říci může byl i bude; nikdy však on jest. (...) To je můj svět. – Tím světem bloudím;⁸⁷ ten svět mám milovati? (...) Každé století snad jen jednoho nalezne takového nešťastníka jako já, kdyby jich bylo víc, nebyl by Bůh.“⁸⁸

Tyto filosofické myšlenky na Máchu dotírají na každém jeho kroku. Svěřuje se s nimi papíru – nejspíš nepřemýšlí nad tím, jestli své myšlenky posílá svému příteli (v tomto případě dobrému příteli Benešovi), nebo zda jeho myšlenky zmizí v bedýnce, která čeká na své otevření několik desítek let – kompletní Máchovo dílo vychází až během dvacátého století (myslím tím třeba i ty části deníku, které v 19. století nevyšly, protože by uškodily Máchovi a jeho kultu).

Pokud bychom o Máchových dílech řekli, že jsou konvenční,⁸⁹ ačkoli jeho dobovým kritikům se tak rozhodně nejevily, nebudeme úplně daleko od pravdy; stejně na nás ale působí jeho život – skutečnosti a události, které prožíval.

Netuším, do jaké míry Mácha posouval hranice mezi fikcí a skutečností. To ale nejspíš neví nikdo, protože pravděpodobně to nevěděl ani Mácha sám. Proto bychom prózy, poezii, dopisy i deníky měli stavět na stejnou úroveň. Neměli bychom prózu upřednostňovat před deníky a naopak.

---

⁸³ Víme o několika ženách, které Mácha miloval – dlouhodobě i krátkodobě. Ale známe jen hrstku jeho opravdových přátel. Nejspíš to byl jen Hindl a Beneš (Beneš brzo umírá – už v květnu 1834 píše Mácha v dopise Lori, že jede k hrobu svého přítele)). Jako by Mácha hledal někoho, o koho by se mohl opřít – což od své partnerky, ženy asi neočekával. Je to celkem prosté – každý člověk potřebuje ve svém životě ženský a mužský element. U Máchy jako by oba elementy selhaly a on najednou neví, co bude dál.

⁸⁴ Tamtéž, s. 307.

⁸⁵ Ano, Mácha zaujal skeptický postoj k tomuto světu. Stejně na čtenáře působí i jeho prózy.

⁸⁶ Mácha na tento blesk čekal celý svůj život. Nejspíš čekal, že se mu musí přihodit něco velkolepého, něco, co mu určí, kým má být. Netušil, že ten blesk přijde mnohem dřív, než by chtěl – v podobě jeho smrti.

⁸⁷ Možná jako bloudění by se dal označit Máchův život – potácel se z jedné strany na druhou a nevěděl, kam vlastně patří. Do vlastenecké, ale měšťácké společnosti? Ke své prosté múze Lori, kterou miloval? Nebo někam úplně jina?

⁸⁸ MÁCHA, Karel Hynek. *Literární zápisky, deníky, dopisy*. K vyd. připravili JANSKÝ, Karel, DVOŘÁK, Karel, SKŘEČEK, Rudolf. Praha, 1972, s. 307.

⁸⁹ Mácha píše o konvenčních tématech – stateční hrdinové, vlastenectví, podporuje svými prózami národní uvědomění. Přesto konvenční tematiku zpracovává svým, originálním způsobem, který mu zajistil čtivost i dvě staletí po tom, co „konvenční témata“ ztratila svou aktuálnost.

To, co literární historikové zkoumají už několik desítek let – úlohu deníků v životě běžného čtenáře –, je vlastně malichernost. Stále tu probíhá jakoby skrytá cenzura, která k průměrným čtenářům propouští jen jediné Máchovo dílo – *Máj*. Mácha je pro většinu čtenářů pouhým *Májem*. Jistě, *Máj* je výborně napsaná báseň, ale na to, aby reprezentovala Máchu, zcela nedostačuje.

4. Adresát Máchových textů

„Hledím v list v rukou sevřený pevným okem, bez hnutí těla, možná i bez myšlenek.“⁹⁰

Text bývá považován za jakéhosi prostředníka mezi autorem a čtenářem – tedy mezi tím, kdo myšlenku vytvořil, a tím, kdo ji přijme, zpracuje a vlastně tak utvoří smysl tohoto díla. Takto vzniká literární dílo. Stejný princip samozřejmě funguje i u Karla Hynka Máchy.

Mácha si svého čtenáře plně uvědomuje; co víc – on svého čtenáře oslovuje a v některých dílech se čtenářem dokonce rozehrává jakousi hru. Začněme u první myšlenky – oslovení čtenáře. Nejpatrněji můžeme tuto komunikaci pozorovat třeba v krátkém textu *Doslov ke Křivokladu*, kde autor čtenáři vysvětluje a upřesňuje, o čem psal. Jako by chtěl svou povídku obhajovat. Před kým? Před kritikem? Před čtenářem samým? Jedno nevylučuje druhé...

4.1. Máchovi čtenáři

V jediné poznámce pod čarou, kterou do svého *Doslovu ke Křivokladu* umístil, Mácha píše: „Doslov tento chtěl jsem perem než obyčejně rozmarnějším a veselejším psáti, a právě kdy péro do ruky беру, dojde mne zpráva, že jeden z mých známých, ano z mých přátelů mohu říci, totiž Pavel Hampe, pozemskou pouť svou dokonal, a tedy i tentokráte stížnosti mé, že veselým slohem cokoliv píše, se mi nezdaří, bude doslov tento důvodem.“⁹¹ Poznámka je označena jako „Poznamenání pro pana redaktora“, takže čtenář o adresátovi nemůže pochybovat. Mácha se těmito pár větami jakoby omlouvá čtenářům za to, že i tento doslov nevynikne veselostí nad ostatní jeho díla. Myslím si, že ten, kdo by od Máchy něco podobného čekal, byl by trochu pošetilý.

To všechno ale Mácha podniká zcela záměrně. Proč? Považuji tyto „hrátky“ za komunikaci se čtenářem. Jaký je důvod, že Máchovo dílo přežilo již téměř dvě staletí? Jak je možné, že kousky *Máje* nebo *Marinky* lidé znají dodnes? Myslím si, že jedním z důvodů bude i to, že Mácha své čtenáře nenechává nad svými knihami usnout. Jeho dílo přímo srší nápady a fantazií, u jeho hrdinů si nikdy čtenář nemůže být jistý, co se stane v příštím okamžiku.

---

⁹⁰ MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 129.

⁹¹ MÁCHA, Karel Hynek. *Doslov ke Křivokladu*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 76.

Tato dramatičnost u Máchy přežívá. Například oproti Tylovi (jednomu z největších kritiků *Máje*), kterého známe jako tvůrce *Fidlovačky*, z níž pochází naše státní hymna; to, o čem *Fidlovačka* vypráví, ví už málokterý obyčejný čtenář. A – ruku na srdce – *Máj* otevřeli skoro všichni žáci na základní škole, ať už byl jejich důvod jakýkoli (připouštím, že asi ne zcela dobrovolný); o *Fidlovačku* „zavadí“ jen opravdový znalec, vlastenecký nadšenec, literární historik nebo student české literatury.

Proč ale autor spolupracuje v tak velké míře? Co ho vede k tomu, aby čtenáře ve svých knihách přímo oslovoval? Myslím si, že vysvětlení se přímo nabízí – čtenář je pro Máchu partner při tvoření díla; Mácha si svého čtenáře představuje.

Pro Karla Hynka dílo nekončí tím, že zaklapne sešit nebo v momentu, kdy předá rukopis redaktorovi a posléze nakladateli. Mácha vidí dál. Představuje si svého čtenáře tak silně, až o něm téměř píše ve svých dílech. Ale ani u představy Mácha nezůstává – autor touží si svého čtenáře vychovávat a nabízí mu, že ho provede svým světem. Světem, který mu byl snad až protivný, ale který přesto velmi miloval.

K podobnému závěru došla Jaroslava Janáčková ve své studii *Představy adresáta v Máchově próze*.⁹² Janáčková píše o konkrétním adresátovi próz, které Karel Hynek Mácha napsal – je to adresát „cizorodý, jakoby z jiného světa“. Pod tímto poměrně abstraktním termínem si podle Jaroslavy Janáčkové můžeme představit „české studentstvo, uvědomělé vlastence nebo obyvatele patriarchální vesnice“. Proč zrovna tyto skupiny?

Vysvětlení je prosté – na počátku 19. století málokdo uměl natolik dobře česky, aby mohl číst české knihy.⁹³ Národní obrození sice odvedlo velký kus práce, když se snažilo podpořit češtinu, ale české země byly stále pod nadvládou Habsburků, tudíž úředním jazykem byla (na dalších sto let) němčina. Čeština se učila spíš jako druhý jazyk. Česky uměli jen lidé vzdělaní (studentstvo), zapálení pro češtinu a český národ (vlastenci) a pár lidí na vesnici, kteří se většinou vzdělávali sami. Mácha byl součástí všech těchto tří skupin – uvědomělý student se sklony k vlastenectví.

Tyto skupiny snad opravdu Máchu četly. Snad pro ně opravdu psal – tím, že psal česky, podporoval český jazyk, psal o české historii, čímž posílil sebeuvědomění českého lidu a jeho texty nejsou (až na několik výjimek) intelektuálně nikterak náročné.

---

⁹² JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Představy adresáta v Máchově próze*. In *Stoletou alejí*. Praha, 1985.

⁹³ Máchova díla vycházela především česky, kromě jeho prvních pokusů o poezii – ty psal Mácha v německém jazyce.

4.2. Marinka jako ztělesnění Máchovy čtenářky

Jaroslava Janáčková ale zaznamenala ještě jeden typ čtenáře, který se nedá zahrnout ani do jedné ze zmiňovaných tří skupin. Tento typ Janáčková označuje jako „ideální vnímatelka“. Kdo jí je? Podle Janáčkové toto označení nese jedna z postav Máchových próz – Marinka. Ano, je to ta Marinka, která zbožně pozoruje básníka: „Neviděla jsem vás sice nikdy, ale oko vaše v této chvíli všechno mi praví, cokoli kdy ruka vaše napsala.“⁹⁴ Ta samá postava zároveň tuší blízkost vlastní smrti.

Dá se ale opravdu Marika považovat za onu „ideální vnímatelku“? Myslím si, že toto tvrzení nelze zcela jednoznačně odsouhlasit.

Jak postava Marinky vlastně vypadá? Vypravěč nám její popis předkládá při prvním setkání Marinky a básníka:

„Černé, prosté vlasy padaly v těžkých kadeřích kolem bledého, vyzáblého obličeje, který znak veliké krásy nesl, na bílý čistý šat, jenž nahoře až ke krku zapjat, dole až k malé lehounké nožce dosahoval, vysokou, štíhlou jevě postavu. Černý opasek svíral outlé tělo a černá sponka přepínala krásné, vysoké bílé čelo. Nic ale nedosáhlo krásy plamenných černých, hluboko pod čelem ležících očí; ten výraz smutku a touhy žádné péro nenaznačí.“⁹⁵

Ano, i tento popis Mácha naplnil protiklady – černá a bílá. Jistě, do určité míry lze označit tuto černo-bílost za konvenční záležitost. Ale stejně tak mohl Mácha Marince zabarvit její sukni domodra (modrá jako barva naděje), košili jí mohl namalovat sněhově bílou (symbol čistoty nevinnosti) a do havraních vlasů jí mohl вплést stužku rudou jako vlčí máky v srpnu, aby v Marince probudil erotický náboj vášně... Mácha to neudělal. Proč? Podle mého názoru chtěl nechat Marinku tam, kam ji umístil – ve smutném pokoji Na Františku. Marinka měla zůstat na papíře, plochá a neživotná (záhy ji zastihne smrt).

4.3. Marinka jako symbol

Přiliš se mi nezdá ono spojení Marinka – ideální vnímatelka Máchových děl. Kdyby opravdu Mácha svá díla adresoval takovýmto Marikám, nejspíš by jeho knihy zůstaly skryté pod polštářem a pravidelně by je zkrápěly slzy. Marinka sice poslouchá (a sama produkuje) hudbu a čte české básně, ale tím její osobnost končí. Není schopna reprezentovat čtenářskou obec. Myslím si, že tento fakt si Mácha plně uvědomoval.

---

⁹⁴ MÁCHA, Karel Hynek. Marinka. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 133.

⁹⁵ Tamtéž, s. 133.

Proto si se čtenářem ve své próze *Marinka* trošku pohrál. Udělal z Marinky symbol – zcela prvoplánový a do očí bijící. Čtenář, který si odmítne tento symbol takto zjednodušeně vyložit, objeví v *Marince* další rozměr.

Nechci popírat skutečnost, že Marinka je postava symbolická. O její symboličnosti se pochybovat nedá. Ale symbolizuje něco poněkud odlišného, než ženu, kterou by si Mácha měl představit jako svou ideální čtenářku.

Přikláním se k názoru, že Marinka, jak už název napovídá, symbolizuje onu Marinku Stichovou ze Želetinky, jednu z prvních velkých lásek Karla Hynka Máchy, která však jeho city odmítala. Na Marinku Stichovou sedí kromě charakteristiky toho, jak vypadala, i vnitřní popis hlavní hrdinky – četla české knihy, podporovala tedy českou kulturu. V tom případě ale můžeme souhlasit s tím, že *Marinka* vznikla proto, aby Mácha uzavřel jednu kapitolu svého života. Možná proto vyznívá tak beznadějně, ale zároveň fatalisticky – Marinka svému osudu neunikla...

4.4. Marinka, ideální žena

Marinka ale nemusí být jen onou ideální vnímatelkou, za kterou ji označuje Jaroslava Janáčková. Jistě, Mácha svou Marinku nechává zemřít, ale zároveň její smrtí trpí lidé z jejího okolí – například Marinčin otec a v neposlední řadě básník sám. Onoho básníka pronásledují výčitky a pochyby nad tím, že odešel do hor: „Sprostou žlutou rakev nepokropenou vpustili v šachtu, a jako by někdo šeptal v ucho mé, znělo mi hluboko v duši: ‚Ona tebe očekávala!‘“⁹⁶ Jak se básník zachová, když zjistí, že ho tíží svědomí? „Skočiv ze zdi, spěchám nastávajícím šerem do procházek Wimmerovských a Žitnou branou v temnou Prahu.“⁹⁷ Ano, zbaběle se snaží před svými myšlenkami (a před rakví mrtvé Marinky) co nejdále utéct.

Domnívám se, že postava Marinky by mohla zastupovat ideální ženu podle Karla Hynka Máchy. To se samozřejmě nevylučuje s tím, že by to mohla být zároveň i čtenářka jeho textů, ale myslím si, že to není prioritní úkol *Marinky*.

Co o *Marince* (myslím tím postavu z povídky) vlastně s jistotou víme? Byla neobyčejně krásná a milovala hudbu. O jejím intelektu nevíme nic. Ale k čemu by nám také bylo, kdybychom věděli, jestli vystudovala nějakou školu? Marinka se dá označit jako prvoplánová kráska. Bohužel nic jiného od ní nikdo (domnívám se tedy, že ani básník)

---

⁹⁶ MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 141.

⁹⁷ Tamtéž, s. 141.

neočekává. Taková přece měla být skutečná Lori – její krása se zřejmě nedá popřít, hrála divadlo, čímž na Máchu působila jako jedna z múz (stejně jako Marinka z povídky). Jenže pak se ukázalo, že zatímco Marinka umírá – velmi záhy po seznámení s básníkem, Lori žije dál. Snad proto Mácha Lori napsal onen dopis,⁹⁸ ve kterém sděluje, že musí odejít na dalekou pouť k hrobu svého přítele. Jako by Mácha čekal, že až se vrátí, Lori bude někde daleko.

Mácha ve své povídce stvořil ideální ženu: krásku na pomezí smrti. Realita se ale knize nepodobá, tudíž Lori se každým dnem od Marinky vzdalovala. Lori stárla, pomalu se jí začaly objevovat první vrásky (a ty zcela určitě nebyly od smíchu), její myšlenky se zabývaly starostmi obyčejných dní, těhotenství jí deformovalo tělo. Snad toto bylo ono Máchovo rozčarování, o kterém se mluví ve spojitosti s jeho vztahem k Lori Šomkové.

---

⁹⁸ Dopis z jara 1834. In IVANOV, Miroslav. *Důvěrná zpráva o Karlu Hynku Máchovi*, Pelhřimov, 2002. ISBN 80-86391-05-1, s. 166.

5. Literární postavy

Máchovy prózy jsou prodchnuty autobiografickými prvky, tudíž i některé postavy Mácha zpodobnil tak, že je můžeme považovat za reprezentanty skutečnosti (např. Marinka jako Marinka Stichová, básník Hynek jako Mácha sám, kupec Vel opět jako Mácha). Mácha tuto skutečnost před čtenářem nijak netají – například v *Marince* mají postavy jména podle lidí z reálného světa. Přesto nemůžeme Máchovy postavy chápat jako přímý odraz skutečnosti. Máchův literární svět je stále svět literární fikce a bylo by mylné myslet si něco jiného.

Hrdinové Máchových próz jsou na první pohled snadno čitelní. Hned v úvodu každé povídky se dovídáme, kdo představuje postavu kladnou a kdo zápornou. Jako by čtenář měl získat pocit, že vše, co ho čeká, vypadá černo-bíle a předvídatelně. Ve svém pojetí černo-bíllosti nás Mácha utvrzuje vnějšími i vnitřními charakteristikami postav. Když se však čtenář propadne do světa literární fikce, po zaklapnutí knihy s úžasem zjišťuje, že už nic není tak, jak vypadalo. Kde se tento předěl uskutečňuje? Jak to, že postavy najednou (opravdu najednou?) jednají jinak, než jak nám to autor na začátku vyložil?

5.1. Ženské postavy

Ženské postavy se dají v podstatě rozdělit do dvou základních skupin: jednu skupinu tvoří ženy mladé a ve druhé skupině se setkávají ženy staré.⁹⁹ Postavy z první skupiny se jen obtížně přesouvají do skupiny druhé. Proč? Svého přechodu se nedožijí – Mácha své hrdinky vlastně uvězní ve skupině první tím, že jim znemožní jakýkoli odchod.¹⁰⁰ Samozřejmě že ženy z druhé skupiny se nemohou zase dostat do skupiny první. Avšak tyto starší ženy se navrací alespoň v myšlenkách ke svému mládí.¹⁰¹ Hranice mezi oběma skupinami ale není jasně daná. Myslím, že lze říci, že jeden z mála rozdílů jsou zkušenosti – zatímco mladé hrdinky netuší, co mají dělat a co je čeká, starší ženy (většinou) respektují své zkušenosti, tedy i svůj věk, a nepouští se do nepředvídatelných událostí.

---

⁹⁹ Slovo „staré“ asi není až tak přesné, protože v Máchových prózách se čtenář jen těžko setká s nemohoucí stařenkou. Přesnější název budou asi ženy „zralé“.

¹⁰⁰ Tedy kromě odchodu definitivního, tj. smrti.

¹⁰¹ Dobrým příkladem návratu do mládí je postava bláznivé Angelíny z *Cikánů*. Tato postava stále žije v první skupině, ve svém mládí. Jenže – i Angelínu Mácha do skupiny uvězní: její bláznivost ji uzavřela před světem zralých žen a zároveň ji vypouzí ze skupiny žen mladých. Angelína patří do obou světů, ale své místo nenachází ani v jednom.

Jako by existovala určitá mez, kam už Máchova své hrdinky odmítá pustit. Těžko říct, zda je to hranice věková, spíš to bude jakýsi bod, ve kterém jsou ženy smířeny samy se sebou a snad začnou být šťastné. Máchova ženským postavám nedopřává mnoho šťastných okamžiků. A pokud přece jen, navzdory osudu a autorovi, žena takový okamžik zažije, vzápětí za takovouto chvíli tvrdě zaplatí.

5.1.1. Ženský kontrast

Lze předpokládat, že takto ostře Máchova ženy opravdu viděl – jako mladé krásky, nebo jako šílené stařeny. Obě ženy se často střetávají tvář v tvář; například v povídce *Marinka* sledujeme tento střet v postavě krásné Marinky a její prostořeké matky. Velmi dobře můžeme tuto rozdílnost vidět na popisu šatů, které obě ženy mají na sobě. Marinka je oblečena v „bílý čistý šat, jenž nahoře až ke krku zapjat, dole až k malé lehounké nožce dosahoval, vysokou, štíhlou jevě postavu. Černý opasek svíral outlé tělo a černá sponka přepínala krásné, vysoké bílé čelo.“¹⁰² Oproti tomuto popisu stojí popis její matky: „Vtom z domku toho vystoupila polonahá ženština, jedinou sukni přes rozhrnutou košili a na hlavě plachetku proti slunci zavázanou majíc.“¹⁰³ Vypadá to, jako by se Máchova s popisem hezké Marinky téměř mazlil, zatímco postavu matky nechal vyběhnout polonahou z domu s koštětem v ruce, aby potrestala svého nezbedného syna. Myslím, že takovýto protiklad se dá označit jako ženský kontrast.

Podobný ženský protiklad můžeme zaznamenat i v nejrozsáhlejší z Máchových próz, v *Cikánech*. Zde se do tohoto paradoxu dostávají Lea a bláznivá Angelína.¹⁰⁴ Lein „bílý, řásný šat až přes bosé nohy dosahující byl přepjatý černým, stříbrem protkávaným páskem. Hlavu měla vysokým tureckým šátkem ovinutou, na způsob ženštin svého národa bydlících v krajinách východních, a husté černé kadeře padaly pod okrytem tímto kolem bledé, krásné tváře na bílou šíji.“¹⁰⁵ A jak vypadá příchod Angelíny do textu? „Hlas se blížil, a z temna kouta vycházela shrbená postava ženská v rudé světlo. Roztrhané šaty visely z ní, a nepochybně že šat z hlavy ve svém doupěti byla ztratila; neb přes vráskovité čelo a přes zohavenou tvář padaly jednotlivé šedivé kadeře.“¹⁰⁶

---

¹⁰² MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 133.

¹⁰³ Tamtéž, s. 132.

¹⁰⁴ Vzhledem k tomu, že se v této próze obě ženy přímo nesetkají, tento kontrast čtenář může zpozorovat až po přečtení celého textu.

¹⁰⁵ MÁCHA, Karel Hynek. *Cikáni*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 155.

¹⁰⁶ MÁCHA, Karel Hynek. *Cikáni*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 183.

Snad ještě zajímavější se nám může zdát to, jak Mácha vykreslil a popsal výraz jejich obličejů. Začneme Leou: „Jasně zářily veliké černé oči upřené do nekonečné dálky; však nepohnutý její hled do pustého modra a podivný význam obličejů s oblekem jejím – a snadno uhodnouti, že na rozumu pomatena jest. Ruce její hrály si nevědomky s nějakým kvítkem, roztrhuje listky jeho.“¹⁰⁷ A jak vypadá bláznivá Angelína? „Hrůzný byl výraz této tváře; hluboké vrásky byly temné stíny v rudě ozářeném obličejí, přes pravou tvář šla hluboká k uchu jízva a v polootevřené hubě nebylo žádných zubů. Oči měla pevně sevřené, zdlouha kráčela vpřed, rukou před sebe sahajíc. Rudá zář obličejovala celou postavu a činila zjevení její ještě hrůznějším.“¹⁰⁸

Považuji za zajímavé, jak Mácha hned za popisem tváře přidává krátké sdělení o tom, co dělají ruce obou žen. Jako by jejich ruce souvisely úzce s tím, jaké jsou (šílené, bláznivé a v neposlední řadě nešťastné). Leiny ruce trhají okvětní kvítky, kdežto Angelína rukama slepě sahá po čemsi, co nikdo nevidí.

Domnívám se, že téměř všechny ženské postavy v Máchových prózách dosahují určité míry šílenosti. Marinka je *šíleně* zamilovaná do svého básníka, její matka pobíhá v roztrhaném oblečení po Františku, a metlou vychovává svého syna, Lea stále upírá svůj pohled kamsi mimo svůj svět a Angelína se nedokáže vyrovnat se smrtí (údajnou, ale to ona netuší) svého syna. Všechny čtyři jsou nešťastné. Všechny čtyři nejspíš zažily lásku (Lea z *Cikánů* velká láska teprve čekala). Dvě z nich jsou mladé a krásné. Druhé dvě jsou staré a vědí, že v životě už zřejmě nebudou šťastné. Všechny čtyři mají smutný osud. A tři z nich zemřou...

5.1.2. Smrt ženy

„V světle blesku spatřil (...) mrtvou tvář. Bledý, bolesti plný obličej v sinavém světle blesku hrůzně vyhlížel.“¹⁰⁹

Máchovy popisy mrtvých žen mají několik společných prvků. Prvním z nich je určitě to, že Máchu tělo mrtvé ženy fascinuje. Podle mého názoru to nebude tím, že by v sobě Karel Hynek Mácha měl nekrofilní sklony,¹¹⁰ spíš jako by nedokázal pochopit, jak se mohlo stát, že

---

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 155–156.

¹⁰⁸ Tamtéž, s.183.

¹⁰⁹ MÁCHA, Karel Hynek. Cikáni. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 212.

¹¹⁰ Odkazuji se na studii Vítězslava Nezvala *Konkrétní iracionalita v životě a v dílech K.H. Máchy* (NEZVAL, Vítězslav. *Konkrétní iracionalita v životě a v dílech K.H. Máchy*. In NEZVAL, Vítězslav. *Ani labuť, ani Lúna*,

člověk jednom v okamžiku dýchá, hýbe se a mluví, a ve druhém se změní v bezvládně ležící tělo.

V každé ze svých próz¹¹¹ nechává Máchu svou mladou hlavní hrdinku umřít. Tato smrt zastihuje Miládu z *Křivokladu*, potkává Marinku z *Marinky* nebo ukončuje život Ley v *Cikánech*. Každá z nich umírá za různých okolností, ale myslím, že o všech třech úmrtích se dá říct, že přicházejí nečekaně.

Motivem mrtvé dívky se ve své studii¹¹² zabývá i Jindřich Toman. Píše zde o tom, jak je pro Máchu tento motiv důležitý: „Máchovi je umírající mladá dívka (...) více než náhodnou epizodou – je to motiv, který se objevuje v několika variantách, jakási ‚žena v množném čísle‘.“ Ano, spojením krásné ženy a smrti Máchu dociluje nejen estetického zážitku (jeho mrtvé ženy vypadají jako krásné sochy vytesané z kamene), ale toto spojení funguje i jako prostředek, jak oslovovat čtenáře. Nejde snad ani tolik o to, aby čtenář projevils lítost nad krutou smrtí, jako spíš že mrtvou mladou ženou Máchu odkazuje někam, kam chce zavést své čtenáře.

Zajímavé je, že ani jednu z těchto tří postav autor nepopisuje v tu chvíli (v onom konkrétním okamžiku), kdy umírá. Všechny tři snad podvědomě tuší, že se jejich konec stává nevyhnutelným, přesto pár hodin (dnů, týdnů?) před smrtí vypravěč své hrdinky nechává jejich osudu a vrací se k nim až v tom momentu, kdy jsou mrtvé.

5.1.2.1. Miláda

Začneme Miládou z prózy *Křivoklad*. Miláda se ocitá v trojúhelníku, ve kterém se kromě ní pohybuje i král Václav IV. a kat. Oba muži jsou z Milády nadšeni, oba Miládě komplikují život: „Jestliže však král a kat veselejšími se zdáli, tím smutnější a ztrápenější den ode dne byla Miláda.“¹¹³ Oba muži na Miládu vyvíjejí tlak, kterému ona nedokáže dlouho vzdorovat: „Bledé vpadlé líce, hluboko ležící oko prozrazovaly tajnou a neodvratnou nemoc.“¹¹⁴ Ano, Miláda trpí vážnou nemocí (nevím, jak je nemocná) a ví, že její smrt se

---

Sborník k 100. výročí smrti K. H. Máchy. Praha, 1995. ISBN 80-901389-8-5.), ve které autor Máchu označuje mimo jiné také jako nekrofila.

¹¹¹ Alespoň v těch prózách, které jsou rozsáhlejší, popř. zlomové v celém díle K. H. Máchy. Samozřejmě jde o texty, kde se ženy vyskytují. V dalších dílech většinou ženské postavy nefigurují, protože jde spíš o filosoficky laděné prózy, ve kterých se Máchu zamýšlí nad nejrůznějšími skutečnostmi (např. *Rozbroj světů*, *Vprovd* nebo *Dudák*).

¹¹² TOMAN, Jindřich. Vlast, ženy a slast: K motivu smrti u Karla Hynka Máchy. In LORENZOVÁ, Helena, PETRASOVÁ, Taťána. *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*. Praha, 2001. ISBN 80-85917-79-3, s. 187–193.

¹¹³ MÁCHA, Karel Hynek. *Křivoklad*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 49.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 49.

rychle přibližuje. Jedinou útěchou je Miládě její harfa: „V každé noci (...) spatřila ji stráž u železné mříže při chodbě bytu královského hořce plačící se navraceti do pokojů svých a často harfa žel její pronášela v smutné písni.“¹¹⁵

Asi po měsíci neustálého přemýšlení o svém životě, katu a králi Miláda náhle umírá. Co její smrti předchází? Jak její poslední okamžiky vypravěč popisuje? „Miláda za utíkajícími (*král a kat utíkají z Křivoklátu*) se sklonila a lkala šeptem lehkým: ‚Dobrou noc, nešťastný! Já jsem chtěla být anjelem tvým, než příliš slabou nadpřirozená osudu tvého utiskla mne tíže; já nemohu více.¹¹⁶ Ty se vracíš v hrůzný pro tebe svět – snad brzo na stezku zoufalství. Já – půjdu spat.‘ Volným, slabým krokem odcházela v hrad.“¹¹⁷ V tomto okamžiku by se dala u Milády očekávat sebevražda. Stejně tak se ale Miláda může cítit na smrt nemocná. A konečně je tu třetí varianta – tu noc hrad zachvátí oheň.

Přikloňme se k druhé variantě – Miláda zemřela přirozenou smrtí, na vážnou nemoc, která ji již více než měsíc sužovala. Tuto teorii dokládá i věta, kterou pronáší zbrojnoš ke králi, který se vrátil na Křivoklát: „Hned po dosažení zprávy o Vaší královské Milosti příchodu na Vyšehrad ušel (*hradní rytíř*) se strejcem svým i s ostatními zbrojnoši, jen několik Vaší Milosti věrných s nemocnou Miládou zůstalo v hradě.“¹¹⁸ To znamená, že Miláda požár přežila, respektive nezahynula oné noci, kdy král a kat odešli (nepokusila se o sebevraždu).

Bohužel se králova družina vrací příliš pozdě a král a kat nacházejí Miládu mrtvou: „Uprostřed, právě proti malému oltáři zvěstování Panny Marie, stála rakev otevřená, v ní bíle oblečená ležela Miláda; na hlavě měla věnec z bílých růží, které však uvadlé a opadale již jen jednotlivé po obličejí nad sebe bělejší roztrušovaly listy, po levé straně její ležel jí na srdci katův meč.“¹¹⁹

Miláda zemřela, její tělo spočívá tak, aby si ho král, kat a nakonec i Mácha se čtenářem mohli dobře prohlédnout.¹²⁰ Její smrt posouvá hrdiny dál, nutí je jednat a

---

¹¹⁵ Tamtéž, s. 49.

¹¹⁶ Zdá se mi zajímavé, že všechny umírající ženy umírají v okamžiku, kdy by chtěly (a snad i dokázaly) změnit svůj osud. Okamžik, kdy tyto hrdinky umírají, je moment, kdy se hrouť pod tíhou svého osudu a smrt je v jejich případě jediné východisko, jak svému osudu uniknout. Jistě, jejich smrt nebývá dobrovolná – naopak, způsobují ji vnější vlivy, v těchto třech případech příroda sama: Miláda a Marinka umírají na vážné nemoci a Leu zasáhne blesk.

¹¹⁷ MÁCHA, Karel Hynek. Křivoklát. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 52.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 65.

¹¹⁹ MÁCHA, Karel Hynek. Křivoklát. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 66.

¹²⁰ Asi to bude znít příliš nadsazeně, ale v takovýchto chvílích mi Mácha připomíná Fuksova Kopfrkingla ze *Spalovače mrtvol*; i Karla Kopfrkingla fascinuje, když je tělo připraveno k pohřbu, i on doceňuje krásu ztuhlého těla... Opět připomínám, že v tom, jak Máchu přitahují mrtvé ženy, nevidím nic úchylného. U Máchy je smrt symbolická; smrt v Máchových prózách znamená jediné možné východisko.

rozhodovat vědomě o svém osudu. Do této chvíle jako by osud krále i kata určovala Miláda – právě ona se stala červenou nití celého příběhu.

V případě prózy *Křivoklad* je ženská postava vykreslena jako nepřímá hybatelka děje, avšak kdyby zde Miláda nefigurovala, próza by netvořila kompaktní celek.

5.1.2.2. Marinka

Další postavou, která umírá velmi mladá, je Marinka ze stejnojmenné povídky. I Marinka trpí vážnou nemocí. V jejím případě se čtenář brzo dovídá i přesnou diagnózu: „Již dlouho neuzdravitelně na souchotiny nemocná (...).“¹²¹ To znamená, že vypravěč svého čtenáře na Marinčinu smrt předem připravil.

Nejen čtenář, i Marinka si je vědoma blížící se zhouby. Čtenáři je tento fakt několikrát zopakován: „Ona věděla, určitě věděla čas, v kterém nevyhnutelně pojítí musí; čas ten nebyl daleko, a přece mi vyjevila, jak náramně miluje život tento, jak trudno jí v tak mladém věku tak krásnou opustiti zemi.“¹²²

Snad proto, že Marinka ví o tom, že na světě již dlouho nebude, rozhodne se změnit svůj osud.¹²³ Co Marinka podnikne? Napíše Hynkovi dopis, ve kterém jej zve k sobě domů, Na František, že by prý ho chtěla osobně poznat. A co si o dopise myslí básník Hynek? „Ona mi vyřkla svou dávnou touhu mě seznati, leč jen vědomí, že zítra již dalekou cestu chci nastoupiti, a blížící se do honu konec života jejího donutil ji (...) ke kroku smělejšímu.“¹²⁴ Domnívám se, že právě tato odvaha mladé dívky básníkovi zaimponovala. A druhý důvod byl nejspíš ten, že chtěl poznat svou čtenářku. Hynkova fantazie musela pracovat na plné oprátky: představoval si zajisté krásnou mladou dívku v bílých šatech s havraními vlasy...¹²⁵ A jeho sen se stal skutečností. Stejně jako každý sen měl i tento brzo skončit.

Marinčina smrt se vlastně vymyká ostatním popisům, které Mácha určil a napsal svým mladým hrdinkám. Básník Hynek, vypravěč ani čtenář totiž mrtvou Marinku nevidí. Hynek

---

¹²¹ MÁCHA, Karel Hynek. Marinka. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 129.

¹²² MÁCHA, Karel Hynek. Marinka. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 134.

¹²³ Marinka je dobrým příkladem toho, že Máchovy hrdinky se fatalisticky nepoddávají svému osudu, ať už je jakýkoli. Všechny se snaží s osudem poprat – bohužel, většinou nejsou úspěšné a jejich snaha končí smrtí (a nemusí to být nevyhnutelně smrt jejich).

¹²⁴ MÁCHA, Karel Hynek. Marinka. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 134.

¹²⁵ Jde o dobovou konvenci. V módě byly štíhlé dívky s porcelánovou pletí a tmavými vlasy, oblečené nejlépe do bílých šatů, inspirovaných antikou.

přichází až na Marinčin pohřeb, v okamžiku, kdy hrobníci spouští rakev do díry v zemi. Nevíme ani jistě, zda ten, kdo leží v rakvi, je skutečně Marinka. Pouze nás k tomuto závěru vybízí Mácha: na pohřbu je totiž kromě hrobníků jediná postava – Marinčin otec, který se smutně dívá za žlutou rakví...

Poslední okamžik před smrtí, během kterého se Hynek, čtenář i vypravěč loučí s Marinkou, nastává několik týdnů¹²⁶ před tím, než Marinka skutečně podléhá své nemoci: „Marinko!“ zvolám a vzhlednu k ní, měsíc právě vystoupil nad protější dům a světlo padalo roztlučeným oknem na postavu Marinky, bílý její šat byl co stinný oděv ducha, co sněhobílá zář a černé vlasy její co temná mlha na vrcholku sněžných kopců.“¹²⁷

Myslím, že lze říct, že tento popis má jisté shodné rysy například s popisem mrtvé Milády: Marinka totiž vypadá, jako by ji smrt zastihla mnohem dříve, než její tělo opravdu zemřelo. V posledních týdnech svého života se chová jako duch (a tuto skutečnost skvěle vystihl i Máchův výše zmíněný popis Marinky při loučení s Hynkem), je apatická, nic ji nezajímá – kromě jakéhosi básníka, o němž se domnívá, že ho miluje. Avšak tato láska k němu není opravdová; Marinku zaujaly pouze verše, které básník napsal. Když Marinka Hynka poznává ve skutečnosti, je překvapená a rozčarovaná.

Vypravěč svou hrdinku nenechává v tomto podivném rozpoložení dlouho. Básníka od dívky na měsíc oddálí a vrátí ho zpět až ve chvíli, kdy Marinčino tělo spočívá v rakvi. V tomto momentu se nedá než souhlasit s Jaroslavou Janáčkovou: „Patří tedy k údělu ojedinelého básníka,¹²⁸ že ztrácí ideální ctitelku a čtenářku, sotva ji potkal.“¹²⁹

5.1.2.3. Lea

Postava Ley je svým způsobem specifická – nejen tím, že *Cikáni* představují nejrozsáhlejší a nejpromyšlenější prózu, ale i tím, že o minulosti Ley vypravěč svým čtenářům vypráví. Jako by autorovi záleželo na tom, abychom Lein příběh znali. Marinku ani

---

¹²⁶ Mácha k Marince poprvé přichází „10. srpna 1833“ (MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 131.). Den po jejich seznámení navštívuje Hynek Marinku, aby jí sdělil, že: „Zítřka odcházím na dalekou pouť (...)“ (MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 131.), to znamená, že 12. srpna odešel a vrátil se „šestého září roku 1833“ (MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 140.); Marinka umírala tedy skoro měsíc, bez Hynka. Na druhou stranu – zdá se mi podivné, že by Hynek nepřišel dřív, kdyby k Marince cítil to, o čem tak vášnivě hovoří...

¹²⁷ MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 138.

¹²⁸ Domnívám se, že Janáčková pod tímto označením chápe básníka skutečného – Karla Hynka Máchu. Tato věta se mi nezdá odpovídající reálu, ačkoli nepopírám, že Mácha do svých próz autobiografické prvky vkládal, tudíž s ní souhlasím jen v kontextu s *Marinkou*.

¹²⁹ JANÁČKOVÁ, Jaroslava. Představy adresáta v Máchově próze. In *Stoletou alejí*. Praha, 1985, s. 30.

Miládu čtenář nemá šanci lépe poznat, protože velmi záhy obě mladé ženy umírají – v tom se postava Ley liší.

Leu nám vypravěč představuje jako krásnou židovku: „(...) černé kadeře vyvýšovaly milou bledost něžného obličej; a ty černé oči, které se dnes poprvé usmívaly, neodložily ještě dlouhotrvající smutek, takže se mladému cikánovi (...) zdálo, že patří ve tvář nejkrásnější dcery síónské, slzami se usmívající nade zříceninami zpustlé Jeruzalém.“¹³⁰ Právě tento popis činí z Ley postavu symbolickou. Lea nehraje v příběhu *Cikánů* hlavní roli, zastupuje tu motiv, možná spíš symbol. Jaký? Lea podle mého názoru symbolizuje vlastenecký prvek. Mácha svůj příběh o žárlivosti a zradě vynesl o několik příček výše – ve svých *Cikánech* rozepsal širěji (i když by se mohlo zdát, že nepřímo) motiv vlastenectví. Lea jako židovka nemá domov, její předci ztratili svou vlast.¹³¹

Lea v *Cikánech* symbolizuje ne snad přímo židovský národ, jako spíš národ, který není pevně ukotven a který tápe – stejně jako český národ ve 30. letech 19. století, kdy Mácha *Cikány* psal. To, že postavu Ley lze chápat jako národ Čechů potvrzuje i onen motiv znásilnění, kdy ji šlechtic Valdemar Lomecký násilím přinutí, aby mu byla po vůli.¹³² A konečně je tu postava bláznivé Angelíny, která Leu Valdemarovi přivedla, ačkoli věděla, jaké úmysly s ní šlechtic má. Jako by tu Angelína plnila funkci Jidáše Iškariotského. Nezrazuje tedy za třicet stříbrných, ale proto, že Valdemara tajně obdivuje.¹³³ Angelína svého činu lituje, trápí ji výčitky a nakonec zešílí.

Český národ byl také „znásilněn“ šlechtickým rodem, i jemu dělá problémy se se svou minulostí vyrovnat, i on měl své zrádce, kteří napomáhali oné šlechtě, aby získala kontrolu nad malým národem.

Mácha Lein osud nezavršil šťastným koncem. Lea se celou dobu domnívala, že o jejím znásilnění nikdo neví – mýlila se, věděla to celá vesnice. V momentě, kdy Lein příběh vypráví starý Bárta mladému cikánovi, tomu cikánovi, kterého Lea miluje a o němž ví, že je

---

¹³⁰ MÁCHA, Karel Hynek. Cikáni. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 192.

¹³¹ Stejně tak mladý cikán – chybí mu rodná vlast, a tak ji stále hledá. Nachází Leu, do které se zamiluje, protože cítí, že jejich osudy jsou spojené – jak minulost, tak budoucnost.

¹³² Když Lea přibíhá tu noc od Valdemara s rozruchanými vlasy a roztrhanými šaty pronese větu: „Nešťastný národ náš, kdo obrání vyhnance v cizí zemi!“ (MÁCHA, Karel Hynek. Cikáni. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 205), která na vlastenecký motiv přímo ukazuje.

¹³³ Mrtvý syn, kterého Angelína porodila, mohl být i Valdemarův: „Angelína – hospodská ve vsi, která ode mne ve Vlaších svedena mě snad až sem nasledovala – mrtvého porodila syna – snad též mého (...)“ (MÁCHA, Karel Hynek. Cikáni. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 227).

citlivý, žárlivý a divoký, utíká Lea ven na zahradu. Venku je bouře: „Polomrtvá Lea sklesla zpět ve světle siného blesku a odvlíkla se na obvyklé jí místo k chaloupce. Časem bylo slyšeti zoufanlivé stonání z hluboka jejích zbouřených ňáder. Po chvíli nasledovalo předcházející blesk hrůzné rachocení hromu; a dlouho opětovaly skaliny strašlivý jeho hřmot.“¹³⁴ A mladý cikán? Pláče a nemůže pochopit, jak se mohlo stát, že nebyl Leiným prvním mužem.¹³⁵ V podstatě se zachoval stejně jako Hynek v *Marince* nebo král a kat v *Křivokladu* – všichni nechali ženy, které milovali, umírat samotné, ponořené v hrůzostrašných otázkách nejistot.

Mrtvou Leu nachází jako první starý Bárta: „Dovrávorav tam škubal ní, žádaje kořalku. – Ona se nehýbala, neodpovídala.“¹³⁶ Vypravěč přesně vystihuje okamžik, kdy ten, kdo vidí mrtvou, nemůže uvěřit tomu, že je opravdu mrtvá.¹³⁷ Díky blesku, který právě prořal oblohu, dostává se čtenáři popisu další mrtvé krásné ženy: „Bledý, bolesti plný obličej v sinavém světle blesku hrůzně vyhlížel. Oči mrtvé a v smrti ztrhané, jedno daleko v neskončení říše napnuté, druhé něco málo přivřené, zuby zaťaté, pysky měla pootevřené a kolem obličeje padaly, co černý závoj, rozervané její kadeře. U velikých krápníků stály kapky dešťové neb smrtelný pot po mrtvém čele, po celé tváři.“¹³⁸

Po tomto realistickém popisu přidává vypravěč popis laděný poetičtěji: „Pod oknem na podlaze sednice ležela mrtvá Lea. Ruce měla křížem přes prsa přeložené, oči zavřené a bílý oděv byl celý mokrý a listím i květy posetý, které víchř vyraženým oknem spolu s deštěm sem zanesl. Černé vlasy – turbanem, který podle ní ležel rozvinutý, nekryté – lpěly celé promoklé na bílém mrtvém čele, po ramenou, po šíji a bílém oděvu.“¹³⁹ Na tomto popisu je vidět, jak Máchova próza rychle vyzářovala. *Cikáni* patří mezi jeho poslední práce a to, jak Mácha popisuje mrtvou Leu, považuji za jeden z nejlepších popisů, jaké jsem kdy četla.

Lea tu vypadá jako trpitelka, jako modla, kterou jsou povinni všichni ne snad vzývat, ale oslavovat. Zpočátku je Lea popisována jako slabomyslná: „Snadno bylo uhodnouti, že na

---

¹³⁴ MÁCHA, Karel Hynek. *Cikáni*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 208.

¹³⁵ Mácha nedokázal pochopit to samé – jak to, že Lori patřila před ním někomu jinému? Tím, že Mácha tuto svou reflexi vtiskl do myšlenek i mladému cikánovi, vypadá to, jako by Lori prošla něčím podobným jako Lea.

¹³⁶ MÁCHA, Karel Hynek. *Cikáni*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 211.

¹³⁷ V *Cikánech* to vypadá, jako by Lea pouze omdlela, v *Marince* Hynek vidí jen rakev a Maričina otce, takže se domnívá, že umřela Marinka, a v *Křivokladu* Miládina smrt přichází náhle a nečekaně, čímž je zaskočen král i kat.

¹³⁸ MÁCHA, Karel Hynek. *Cikáni*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 212.

¹³⁹ MÁCHA, Karel Hynek. *Cikáni*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 232.

rozumu pomatena jest.“¹⁴⁰ Tento popis zpočátku posouvá její roli do pozadí; čtenář netuší, jak důležitá postava Ley bude v následujících okamžicích. Právě v této próze začíná Mácha potlačovat svůj schematismus a předvídatelnost, Lea se mění v symbol. V symbol tak silný, že jím činí uměleckou výpověď mnohem naléhavější, než by se na první pohled dalo očekávat. Možná právě tato nadčasovost dělá z *Cikánů* takové dílo, které čtenář vezme do ruky i o skoro dvě staletí poté, co je Mácha napsal.

5.1.2.4. Sebevražda – výjimečná vražda

Tento druh odchodu ze světa Mácha ve svých prózách příliš nepoužívá. Jediná ženská postava, která si sama vezme život, je postava bláznivé Angelíny z prózy *Cikáni*. Angelína představuje jednu z mála postav, které stíhá trest v podobě smrti. Její smrt pro ni ale není vysvobození nebo snad jakési řešení jejího problému.

Angelínina vina spočívá v tom, že mladičkou Leu přivedla k Valdemarůvi Lockému, muži, kterého Angelína milovala. Angelína velmi pravděpodobně věděla, co se stane, když Leu Valdemarovi přivede, přesto tak učinila. Její výčitky svědomí mluví jasně: „Já ne, já ne! to on, to on!“¹⁴¹ – toto heslo se z Angelíniných úst line pokaždé, když se Angelína dostává na scénu...

Samozřejmě že spravedlnost¹⁴² Angelínu nakonec dožene, a to v momentě, kdy je Valdemar Lomecký nalezen mrtvý s nožem zabodnutým do srdce. Angelína je zadržena a následně uvězněna, protože je podezřelá z Lomeckého vraždy.

Vypravěč dává jasně najevo, že Angelína zastupuje v této próze prvek bláznovství. V žádné z jeho próz není motiv šílenství tak silný jako právě v *Cikánech*. Čtenář s Angelíninou šíleností počítá; a konečně i vypravěč kalkuluje s jejím duševním stavem. Tak například, když starého cikána vedou na popravu, součástí průvodu je právě i Angelína: „Za ním vedli dva pacholci bláznivou Angelínu uvázanou na dlouhém provaze, která do výšky vyskakujíc, ba v kole se točíc sem tam pobíhající: ‚Já ne, já ne! to on, to on!‘ (...) volala – časem opět podivně písňe vysokým a chraptivým hlasem zpívající. – Byl to pohled strašlivý.“ I vypravěč sám poznamenává, že její bláznovství je snad pohoršující...? Zdá se mi, jako by se lidé dívající se na Angelínu, cítili hrozně, ale přesto neodvrátí zrak.

---

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 232.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 246.

¹⁴² Tuto spravedlnost reprezentují lidé, obyvatelé vesnice. Nejde tedy o jakousi vyšší (například přírodní) moc, která by trestala lidské zločiny, jako je tomu například u Karla Jaromíra Erbena.

Stejně tak vypadá Angelínina smrt. Angelína spáchá sebevraždu,¹⁴³ která ale neproběhne obyčejným způsobem – že by si například podřezala žíly, vypila jedovatý nápoj nebo využila jiný prověřený způsob. Je zajímavé, kde Angelína umírá. Není to vězení, jak by se nejspíš dalo čekat,¹⁴⁴ ale Angelína je odvedena do „domu bláznů“,¹⁴⁵ do blázince. Ve společnosti bláznů se její stav ještě zhoršil. Mácha píše: „Od těch časů neměla upokožené chvíle, ustavičně viděla popravu milence svého, kterého dříve opustivši a zklamavši k zoufanlivému činu, a tudy k smrti hanebné přivedla.“¹⁴⁶ Další vlnu výčitek Angelína nevydrží a rozhodne se odejít ze světa; spáchá jeden z největších zločinů své doby: zasebevraždí se.

Jak vypravěč popisuje Angelínin odchod ze světa? Myslím si, že dost brutálně: „(...) ve zoufalství roztrhavši pouta – zubami si rozerval a žíly, a tak životu hrůznému hrůzný učinila konec.“¹⁴⁷

Angelína zpočátku měla vztah se starým cikánem, Giacmem. Ale v Benátkách se zapletla s Valdemarem Lomeckým. Giacomo se jí ptal, jestli mu byla nevěrná; Angelína tvrdila, že nikoliv: „(...) ptal jsem se, zdali zde žádný nebyl. – Ona pravila, že žádný. Ptal jsem se důtklivěji. Plakala opět, že jí nevěřím.“¹⁴⁸ Tato scéna opravdu silně připomíná onu přísahu u rakve Lořiny matky. V *Cikánech* se ale Angelína sebere a odchází se svým milovaným, ve skutečném životě Lori s Máchou dál zůstává.

Mácha svou hrdinku nechává umřít strašnou smrtí snad právě proto, že byla svému milému (tj. Giacmovi) opravdu (!) nevěrná. Sama se nepřiznala, ale Giacomo se pravdu nakonec dovídá, protože Angelína i cizinec zmizeli téže noci z Benátek. Giacomo se vydává na dlouhou cestu, kde hledá to, co tolik miluje.¹⁴⁹ Angelína tu tedy opět zastupuje jakýsi symbol, který Giacoma pohání na cestě životem.

To, že život bláznivé Angelíny končí tak, jak končí, není náhoda. Angelína nemohla zemřít přirozenou smrtí, protože tím by se jí dostalo odpuštění. Angelína si musela

---

¹⁴³ Sebevražda u bláznivých osob podle mě není až tak častým jevem. Na tom, že se Angelína odhodlala vzít si život, je vidět, že zase až takový blázen nebyla. Cítila se vinna, měla pocit, že na světě je zbytečná. Ačkoli je Angelína šílená, je v ní kus lidskosti, která jako by měla čtenáře snad dojímat nebo by alespoň měla Angelínino provinění zmírňovat.

¹⁴⁴ Na druhou stranu nelze popřít fakt, že Angelína byla v případě Valdemarovy vraždy nevinná. To, že přivedla Leu Valdemarovi, aby ji znásilnil, už nikdo neřeší. Jako by tento čin nebyl aktuální a zmizel v paměti všech – nejen vypravěče, čtenáře, ale i obyvatel.

¹⁴⁵ MÁCHA, Karel Hynek. *Cikáni*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 247.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 247.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 247.

¹⁴⁸ Z dopisu, který Giacomo po své smrti zanechal; MÁCHA, Karel Hynek. *Cikáni*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 253.

¹⁴⁹ A právě to je další důležitý moment. Giacomo se vydává na cestu, aby našel svou velkou lásku. Jenže on nehledá pouze ženu, hledá totiž něco víc. Snad svou vlast, snad štěstí.

k odpuštění pomoci sama. Tím, že spáchala sebevraždu, získala status, který ji nedovoloval pohřbit na hřbitově. Musela být zakopána za hřbitovní zdi – a věříme-li v Boha, můžeme říct, že její duše nedošla klidu, Bůh ji zatratil. Právě to byl asi největší trest pro ženu, která byla svém milému nevěrná (viděno očima Máchy).

Mácha se upjal k motivu žárlivosti, který byl aktuální a zapomněl na zločiny novější – posunul tak tento motiv do popředí a postavil na něm celé své *Cikány*.¹⁵⁰ Obě ženy, které jsou podezřelé z nevěry, nakonec umírají – znásilněná zásahem hromu při bouřce (rychlá smrt) a nevěrnice si rozkouše žíly (pomalá, avšak velmi originální smrt).

5.1.3. Popisy „ošklivých“ žen

Vyslovíme-li spojení „Máchův popis ženy“, představíme si typickou Máchovu ženu – ano, je to ona štíhlá mladá dívka s dlouhými havraními vlasy, porcelánově bledou pletí, oděna do bílých šatů, které dosahují délky až na zem. Tyto popisy se dají označit za značně konvenční a podporující romantické představy čtenářů.

Mnohem zajímavější mi ale připadají popisy těch žen, které nejsou mladé, subtilní a blízké smrti. Do takovéto kategorie spadá například Marinčina matka (ta podivná ženština, která jako by byla pravým opakem své dcery), drbna z plácku Na Františku nebo třeba postava Angelíny z *Cikánů*.

Vnější popis Mácha napsal s takovým zaujetím, až je to s podivem. Všechny tyto ženy autor líčí jakoby v pohybu. Například Angelína – i její popis začíná dynamicky – Angelína vchází do místnosti:

„Zdlouhavým krokem (...) kráčela teď ve střed síně (...). Uprostřed zůstala státi, zdvihla hlavu a nepohnuté oči hleděly nízkým oknem v dalekou krajinu. Hlavu měla šátkem zavázanou a jen některá šedivá kadeř se vinula po vraskovité tváři a obnaženém, nehodami časů a povětří osmahlém, vyzáblém teple. Hořejší půli těla kryla jen hrubá roztrhaná košile a mimo to záležel celý oděv její jen z jediné červené sukně. Od pravé k levé straně měla přes rameno na ouzském popruhu převěšený vak, v němž se několik kousků suchého chleba a něco ovoce nacházelo. Po každém kroku zůstala na bílé podlaze šlépěje bosých ublácených nohou. Celá postava prozrazovala pevnou tvrdošijnost.“¹⁵¹

Dynamikou pohybu jsem měla na mysli především slovesa a slovní spojení; například „kadeř se vinula po vraskovité tváři“, „oči hleděly (...) v dalekou krajinu“ nebo „hořejší půli těla kryla jen (...) košile“. Jak se tento popis liší od statického popisu například Ley... Popis Angelíny mi připadá téměř impresionistický.

¹⁵⁰ Mácha v *Cikánech* neřeší jen nevěru Angelíny, ale z nevěry je podezřelá také Lea – mladý cikán se ptá, jestli někoho měla před ním, a je velmi překvapen, když zjišťuje pravdu.

¹⁵¹ MÁCHA, Karel Hynek. *Cikáni*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 236.

I jiný popis zachycuje starší ženu – v tomto případě jde o Marinčinu matku z prózy *Marinka*: „(...) dobře jsem rozeznal (...) matku Marinky, rozcuchanou a umazanou; na nerozčesanou hlavu měla nasazenou černou kukli s potrhanými krajky, na špinavé bosé nohy měla natažené krátké mužské boty a cíp šátku na krku visel přes levé rameno, nepřikrýváje ani černý krk ani na zádech velikou v košili díru.“¹⁵² A přitom by stačilo, kdyby Mácha napsal, že Marinčina matka byla nepořádná, neupravená a nečistotná...

Popis této ženy (a vlastně nejen jí) představuje součást toho, jak postava jedná; jako by to, co se žena snaží skrývat uvnitř, vycházelo na povrch tím, jak žena vypadá, jak se o sebe stará a co si obléká. Nemyslím si však, že by Mácha byl takto povrchní. A kdybychom mu přece jen povrchnost chtěli přiřknout, měli bychom hledat jinde – všechny jeho mladé dívky si jsou podobné – vypadají stejně, ba co víc – stejně se i chovají. Jejich chování je předvídatelné. Zatímco ženy zralé jsou sice nevábné a neupravené, zato žijí.¹⁵³

Jako třetí příklad jsem si vybrala postavu anonymní drbny z *Marinky*. Její popis opět začíná dynamicky, čímž nás autor zavádí přímo před onu drbnu:

„Právě počínala jedna z bab s velikou živostí sen svůj vypravovati. Byla to vysoká postava, stářím trošku nakřivená a shrbená; jednou rukou o malou berličku podepřená stála na malém kopečku něco výše nade druhými; ostatně byla bosa, rozhalená, jedinou, roztrhanou, velikými květy potisknutou sukni přioděná, - z hlavy, velikým šátkem jako turbanem ovinuté, padaly šedivé vlasy kolem vyzáblé vraskovité, vousaté tváře. Tak stála v záři zapadajícího slunce.“¹⁵⁴

I tento popis obsahuje cosi poetického a impresionistického – v popisu staré drbny zapadá slunce, u Marinčiny matky by to mohly být potrhané krajky a u Angelíny onen pohled upřený v dále.

Co mají všechny tři popisy společného? Myslím si, že ačkoli všechny tři ženy ve svých prózách vystupují spíše jako záporné postavy, jejich vzezření nastiňuje i jejich chyby a nedostatky – jejich vnější charakteristiky je jakýmsi způsobem polidšťují a snad i omlouvají to, jaké jsou uvnitř. Starší ženy se v tomto ohledu od mladých protagonistek liší – nejsou černo-bílé.

---

¹⁵² MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s.137.

¹⁵³ Nejen že většina z nich se dočká „konce prózy“, ale jejich postavy jsou vykresleny tak živě, až čtenář může získat pocit, jako by je sledoval v divadle nebo v televizi.

¹⁵⁴ MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s.137.

Mladé hrdinky poznáváme jako svěží krásky, které více¹⁵⁵ či méně¹⁵⁶ tuší blízkost a nevyhnutelnost své smrti. Zralejší ženy si svou smrt snad ani neuvědomují nebo si ji nepřipouštějí.

Dívky, které Mácha vybral, se mi zdají jako vzácné květiny ve skleníku – nepečuje-li o ně někdo celý den, záhy umírají. Starší ženy vypadají jako divoké květy (mám-li to vyjádřit poetičtěji, snad by mohly představovat luční kvítí). Kvetou tam, kam je vítr¹⁵⁷ zavál, milují slunce a nepřemýšlejí o svém osudu. Stejně je to se zralými ženami – neuvažují o blízkosti své smrti, žijí svým životem (nebo životem jiných v případě staré drbny) a nevěnují se lásce k hudbě a podobným nesmyslům,¹⁵⁸ které u svých například dcer seznávají.

5.1.4. Zobrazení lásky v prózách K. H. M.

„Dobře jemu, že nemiloval nikdy. S tímto srdcem on by byl dříve zemřel.“¹⁵⁹

Téma lásky bývá označováno jako jedno z nejcharakterističtějších Máchových témat, jimiž se ve svých dílech zabýval. Postupem času láska s osobou Máchy jakýmsi záhadným způsobem splynula. Samozřejmě netvrdím, že Mácha ve svých pracích o lásce nepíše nebo dokonce lásku popírá.¹⁶⁰ Píše; dokonce se láska stala jedním z několika nejdůležitějších námětů,¹⁶¹ která Mácha ve svých pracích rozpracovával. Láska jako by pro Máchu znamenala hnací motor, díky němuž má smysl žít. Jistě, pokaždé jeden z milenecké dvojice umírá, to ale nezakazuje tomu druhému (přeživšímu), aby svůj život vzdal.

Máchova láska, to je především láska k životu a k hledání.¹⁶² Oba motivy najdeme snad ve všech prózách, které se dodnes těší čtenářské pozornosti: *Křivoklad*, *Marinka*, *Cikáni* nebo *Pouť krkonošská*. Možná právě ono propojení lásky a hledání učinilo z Máchových próz nesmrtelnou klasiku.

---

¹⁵⁵ Marinka

¹⁵⁶ Miláda

¹⁵⁷ A samozřejmě také život, protože ten je nejspíš hlavním hybatelem těchto žen-květin.

¹⁵⁸ Jak by nejspíš Marinčinu zálibu ve fortepianu její matka označila.

¹⁵⁹ MÁCHA, Karel Hynek. Deník mnichův. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 93.

¹⁶⁰ Ačkoli se domnívám, že Mácha v reálném životě na lásku rezignoval. Hledal lásku všude, kde mohl, přesto nacházel jen zklamání. Myslím si, že Máchovo rozpoložení dobře vystihuje úvodní motto které bývá otisknuto v *Cikánech* (ačkoli tak měly začínat Máchovy – nikdy nedokončené - Spisy; motto mělo být před Májem a mělo Spisy „otevírat“): „Dalekát' cesta má - /marné volání! - “. Mělo (MÁCHA, Karel Hynek. *Cikáni*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 151.)

¹⁶¹ Myslím, že se dá říct, že láska se stala pro Máchu tématem stěžejním; ostatní motivy z lásky vycházejí: žárlivost, mateřství, vražda (všechny vraždy, které Mácha své hrdiny nechal spáchat, jsou spáchané z vášně) nebo například pomsta.

¹⁶² Motiv hledání by se dal označit jako to, co žene hrdinu za láskou – hrdina je téměř pořád zamilovaný, tudíž nepřestává hledat.

Pokud jde ale o lásku mezi mužem a ženou, sklouzává Mácha ve svých prózách občas k silné romantizaci. Například v próze *Křivoklad* Mácha píše: „Obrátila oči vzhůru (...) a pohled její jevil smutek a milostnou touhu.“¹⁶³ Nebo v té samé próze o pár stránek dál dává Mácha slovo králi a ten se pouští do filosofování o lásce: „Mne milovati? – kdo mi rozumí? – ani já sám sobě! – Komu lze pocítit bolest se mnou, jaká ouží prsa má? – Či jest možno, by někdo, neporozuměv mi, milovati mne mohl?“ Jako by do postavy krále Mácha promítl sám sebe. Takovýchto reflexivních úvah však Mácha mnoho nenapsal.

Nejzajímavější části textu jsou ty, kde se setkává žena tváří v tvář s mužem. V takové chvíli to vypadá, jako by se setkaly dva prvky, které spolu zákonitě musí reagovat. Žádné takové setkání nevyšumí do ztracena; pokaždé čtenář z textu cítí napětí, které mezi oběma hrdiny vzniká a které se nedá popřít. Například takováto setkání v *Marince*: poprvé, když Hynek potkává Marinčinu matku – fascinovaně si ji prohlíží. Po setkání s Marinkou spočívá opět v němém úžasu (mluví spíše Marinka).

Podobně je tomu v *Cikánech*, když mladý cikán pozoruje Leu. Jako by ti muži čekali, že právě teď, v tomto okamžiku jim má osud seslat nějaké znamení. Znamení ale nepřichází, hrdinové se musí o své štěstí postarat sami. Bohužel, Hynek i mladý cikán o své milované dívky velmi brzy přicházejí. V obou případech by ale nejspíš nepomohla ani snaha milovanou ženu zachránit – Marinka umírá na souchotiny a do Ley uhodí blesk. Připadá mi, jako by ani jeden z nich neměl (nebo snad nemohl) být šťasten. Čím to může být? Možná proto, že si je každá dvojice tak podobná: Lea a mladý cikán jsou vyhnanci z vlastní vlasti, Hynek i Marinka žijí ve světě fantazie a snů, popřípadě ve světě hudby. Ani jeden z této čtveřice nemá šanci ze svého světa (ať už je to kdekoli) odejít; všichni jsou ve svých světech uvězněni. Jediný, komu se odchod podaří, je mladý cikán, který ale musí projít očistcem, aby mohl s čistým štítem pokračovat dál ve své pouti světem; jemu Mvypravěč odpouští a loučí se s ním se slovy:¹⁶⁴ „Odešel v širý svět mladý cikán. Necht' ho Bůh doprovází!“

5.1.4.1. Muž vs. žena

Zajímavou kategorii tvoří i taková setkání muže a ženy, kteří k sobě nic necítí a vypravěč jim neurčil společný život. Takovým setkáním myslím například to, jak v *Cikánech* Bárta sedí u chaloupky, kde bydlí žid se svou dcerou Leou, a poroučí si něco k pití: „(...)

---

¹⁶³ MÁCHA, Karel Hynek. *Křivoklad*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 40

¹⁶⁴ MÁCHA, Karel Hynek. *Cikáni*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 259.

zazvonil Bárta o stůl skleničkou a dívka přiběhla z chaloupky.“¹⁶⁵ Dívka stojí u něj a „Zatím Bárta dívce prikazoval.“¹⁶⁶ Ano, v Máchových prózách stačí, aby si mužská postava něco pomyslela a ženská postava jí to hned splní – a to nejen přání, ale i rozkazy. Podobný případ se přihodil i Valdemaru Lomeckému – zatoužil po mladé dívce a Angelína, žena, která Lomeckého obdivuje, mu přivedla ani ne patnáctiletou Leu...

Další překvapivou (?) událostí je to, jak se Angelína do zámku k Lomeckému dostala. Již trochu opilý Bárta to popisuje asi takto: „Toulávala se ona kolem zámku, až ji posléze jemnostpán přijal do zámku.“¹⁶⁷ Muži jako by v Máchových prózách měli navrch; ženy se k mužům chovají podřízeně. Nejspíš to odpovídá dobovým názorům, kdy žena neměla příliš prostoru pro to, aby vyjádřila svůj názor. Mácha se romantickým konvencím nevyhýbá, spíš naopak – některé přijímá za své a předává je dál prostřednictvím svého textu.

5.1.5. Mateřství

Vztah mezi matkou a jejím dítětem je pro Máchu nejspíš tak trochu záhadou. Motiv mateřství nepatří mezi ty látky, kterým by se Mácha výlučně věnoval.¹⁶⁸ Matka v Máchových prózách spíš zastupuje cosi, o čem Mácha odmítá prvoplánově psát – například vlastenectví nebo vztah k vlasti.

Právě případ, kdy se Mácha odvolává ke své matce, která je mu vším, a myslí při tom svou vlast, je pro Máchu jeden z nejtypičtějších. Ona reflexivní pasáž v *Máji*, kdy Vilém sedí ve vězení a přemýšlí o své vlasti, patří k nejznámějším pasážím.¹⁶⁹ Tento motiv však Mácha nerozvíjí jen v poezii – začlenil ho i do některých svých próz.

Takovou typickou prózou s touto tematikou je *Návrat*. Už začátek čtenáře upozorňuje na to, v jakém duchu se další text bude vyvíjet: „Praho! Praho! Ty mé vlasti srdce kamenné!“¹⁷⁰ Muž sedící ve vězení se krátce zamýšlí nad osudem lidí, kteří žijí ve stejné zemi jako on, a přesto svou vlast nepovažují za něco, co by měli milovat: „(...) a synové její, synové hanby, plesají nad bídou matky své a usmívajíce se mluví: Aj žena! a nevzpomínají,

---

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 163.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 163.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 168.

¹⁶⁸ Jak tomu bylo zhruba o třicet let později u Karla Jaromíra Erbena v jeho *Kytici*, kde téma mateřství a vztahu mezi matkou a dítětem podrobněji rozpracoval.

¹⁶⁹ Samozřejmě kromě notoricky známého začátku.

¹⁷⁰ MÁCHA, Karel Hynek. *Návrat*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 116.

že byla matkou jejich a že jsou pošli z lůna matky své.¹⁷¹ Jak mohou milovat muži své matky, když nerespektují ani zem, která je živila, vychovala a dala jim kus sebe?

I tato próza je trochu konvenční,¹⁷² přesto tím, že se odehrává ve vězení, svého hrdinu separuje od společnosti a on se posléze může věnovat úvahám o tom, jak miluje svou zemi. Uvažoval by stejně, kdyby byl na svobodě? Nebo muž si je vědom své lásky až v tom momentu, kdy mu jde o život?

Tento vyhocený okamžik ale hrdinu nutí k tomu, aby si vše ujasnil, a čtenář si tak může vyslechnout například úvahu vězně z *Návratu*:

„Nešťastná zemi, celý opět nad tebou uplynul rok, v truchlé opět oblíkáš se roucho, skučíš tak smutně, povětrím se všemi svými hroby letící, jako bys smutný svůj oplakávala osud; nešťastná země, pro tebe není žádného shledání s tím, po čem toužíš, (...) tebe přece vždy jen šerá obvívá temnota a šírá obloha jest pro tebe jen velký hrob, jen to, co pro mne vězení toto, – jaro novou tě ozdobí krásou, v útrokách tvých však nesmírný zůstane žel, tak krvácející srdce nadarmo kryje drahý skvostný knížecí plášť. Nešťastná zemi, hrob mne s tebou sloučí a nový opět ve změněné na tebe mne vyvede postavě život, já s tebou, v tobě, na tobě žiji, já s tebou a v tobě cítím, jako ty ve mně (...) – nešťastná zemi, nešťastná matko (...), lůno tvé nám vrátí klid, tvůj všeobecný nezná ukončení žádného.“¹⁷³

Tato úvaha je naplněná láskou a vášní; a to nejen láskou k vlasti, ale k tomu, kdo jsme a odkud pocházíme. Mácha se tu vyznává nejen ze svého vlastenectví, ale i z lásky ke svým kořenům. Se svou matkou neměl Karel Hynek Mácha nikterak vyhocený vztah; spíš by se dalo říct, že jejich vztah byl obyčejný.¹⁷⁴ Přesto je pro Máchu jeho zakotvení velmi důležité.

I jiní muži si svůj vztah k matce vyjasňují až ve chvíli, kdy je tento vztah ohrožen vnějšími vlivy. Takový je i případ mladého cikána v próze *Cikáni*; ačkoli, jak se později ukáže, tento vztah je poněkud jiný, protože Angelína není skutečnou matkou mladého cikána. Ale vraťme se na začátek: Angelína se přiznává k tomu, že Leu zavedla k Valdemaru Lomeckému s vědomím toho, že ji Valdemar znásilní. Toto přiznání je adresováno mladému a starému cikánovi. Zatímco mladý cikán překvapeně zírá a nemůže uvěřit vlastním uším, starší cikán cholericky ženu popadne a kamsi ji vláčí. Vtom mladý cikán vykřikne: „(...),Stůj! ta

---

¹⁷¹ Tamtéž, s. 117.

¹⁷² Nejspíš by se *Návrat* dal zahrnout do národně obrozeneckých snah, které projevovali i K. H. Borovský nebo Božena Němcová.

¹⁷³ MÁCHA, Karel Hynek. *Návrat*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 119-120.

¹⁷⁴ Je to sice pouze má domněnka, ale protože v denících nebo v dopisech o své matce nepíše nijak urážlivě; spíš se o ni opírá (aby donesla dopisy Lori). Ale je možné, že Mácha mohl být na své matce závislý, a proto u své dívky hledal vlastnosti, které měla jeho matka. Na druhou stranu - proti závislosti na matce zase hovoří Máchova láska k cestování – kdyby bez matky nemohl existovat, nevydal by se nejspíš na několikadenní cestu například o Itálie. tudíž si myslím, že jejich vztah nebyl ve své době nijak výjimečný.

nešťastná jest matka má!‘ v největší bolesti vši sílu sebrav vykřikl cikán, za nimi spěchaje, a ‚matka má! matka má!‘ opětovaly skály bleskem ještě ozářené krajiny.“¹⁷⁵ Samozřejmě jako každá vyhrocená scéna je i tato nabita emocemi a rozvášněnou přírodou.

Nakonec však ona scéna nemá na čtenáře takový dopad, protože se dovídáme, že všechno je trochu jinak, než se zdálo. Angelína porodila mrtvého syna a cikán jí byl nastrčen Valdemarem Lomeckým, který je skutečný cikánův otec... Tímto vysvětlením Mácha zjemňuje onu vášnivou scénu, kdy se syn pokouší bránit svou matku, kterou neznal a která mu zničila životní štěstí v podobě krásné Ley. Matka v tomto případě vystupuje spíš jako záporná postava, ačkoli matka-Angelína nemohla tušit, kdo Leu jednou bude milovat, a že ten muž ve skutečnosti nebude její syn. Jako by to tuto „matku“ (která vlastně matkou nikdy nebyla, protože syn jí po porodu zemřel) mělo omlouvat.¹⁷⁶ Dá se ale říct, že Angelína svou roli matky nezvládla.

Další matkou, která svou roli nezvládá, je postava Marinčiny matky v *Marince*. Marinčina biologická matka zemřela a otec se podruhé oženil. Tuto historii Mácha čtenáři předkládá hned při první návštěvě Na Františku, aby si čtenář mohl udělat přesnější představu o tom, jak uboze Marinka žije: její otec ‚jsa vdovcem a domnívaje se, že by žádný jeho nemocné Marince tak věrně neposloužil, oženil se podruhé; než macecha její, s kterou jsem při vchodu mluvil, jen samých nátisků jí činila a nešťastná Marinka neměla pro potěchu svou nic než z někdejšího bohatství pozůstalé fortepiano, a jak mne pravila, spisy mé.“¹⁷⁷ Snad i proto se Hynek do statečné dívky zamiluje – vždyť ona vzdoruje nejen své nemoci, ale i své matce...

Tato matka v *Marince* zastupuje ne snad zlý prvek, ale spíš zásah každodenní reality 19. století. Nejen podle toho, jak ji vypravěč popisuje, ale i jak jedná se svými dvěma dětmi¹⁷⁸ - Marinku ignoruje a nazývá ji ‚nedochcíplou děvkou‘,¹⁷⁹ o výchovu svého syna neprojevuje příliš zájem, nechává ho růst jako divokou trávu.

Nevíme, co vlastně matka obou dětí dělá – zda se stará o domácnost (vzhledem k tomu, jak chodí ustrojená, respektive neustrojená, tomu asi tak nebude), zda pracuje nebo

---

¹⁷⁵ MÁCHA, Karel Hynek. Cikáni. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 209.

¹⁷⁶ Toto vysvětlení může působit zmateně, ale myslím si, že takový byl i Máchův záměr v jeho próze: vše je složitě propletené a komplikované.

¹⁷⁷ MÁCHA, Karel Hynek. Marinka. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 134.

¹⁷⁸ Kromě Marinky má vlastního syna, kterého nedokázala vychovat a za jeho prohřešky ho prohání koštětem.

¹⁷⁹ MÁCHA, Karel Hynek. Marinka. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 132.

zda se zabývá jinou smysluplnou činností. Jediné, co o této matce zaručeně víme, je to, že je drbna – scházejí se se svými sousedkami na plácku a probírají život. I když – jedna zmínka o tom, co Marinčina matka přes den dělá, v textu je. V momentě, kdy se ženy podivné existence schází na plácku, aby si sdělily zážitky z právě prožitého dne, se píše: „několik bab, které ve dne žebrajíce uvečer, nežli do svých děr ke spaní zalezou, dobrodince své přetřepávají“¹⁸⁰ Takže – zjednodušeně řečeno – Marinčina matka nejspíš ve dne žebrá, večer „drbe“ s ostatními ženami a v noci spí.

Jedno je jisté – tato matka neplní svou mateřskou funkci – své mateřství zakončila tím, že porodila svého syna, zbytek ji nezajímá. V tom se vlastně příliš neliší od předcházející matky – Angelíny. Obě se zřikají vlivu na osud svých potomků; obě jednájí především ve svém vlastním zájmu, děti jsou v jejich žebříčcích hodnot až někde na posledních příčkách. Matka z *Marinky* i Angelína z *Cikánů* selhaly – nemají nárok na to, aby byly hezké a šťastné, protože takové nejsou ani uvnitř.

Zcela jinou matkou je epizodní postava z prózy *Večer na Bezdězu* – této matce totiž nelze upřít mateřský cit. Zato její dítě, jak se čtenář později doví, nemůže plnit svou funkci, protože je – mrtvé... Tuto matku vidí vypravěč ve tmě a popisuje toto setkání následujícím způsobem: „Vycházím ze brány, dole pode mnou míhala se světýlka po utichlé vsi. „Ha! Co to?“ – přede mnou na několik kroků ve stínu stovčkého buku v prach ponížená před svatým obrazem ležela hlavou o kapličku podepřená bílá ženská postava; podle ní stála nůše.“¹⁸¹ Celý popis se nese v hororovém duchu. Noc, bílá postava skloněná u kapličky a tato ženská postava má vedle sebe nůši, ve které nejspíš ukrývá své tajemství, když ji ve tmě (tedy v noci) nese kamsi s sebou...

Samozřejmě vypravěč své čtenáře nenechává dlouho čekat a popisuje i šokující obsah nůše: „V nůši na prádle a jiných potřebách pocestné ležela malá dětská rakev. Květinami a obrázky ozdobené bylo v ní malé děťátko složené, jako by dřímalo, svatojánská muška třpýtila se na sněhobílém čelíčku.“¹⁸² Vyobrazení mrtvého dítěte vypadá snad až panoptikálně. Avšak právě to, jak si matka dala záležet, aby její potomek vypadal v záplavě květin, jako když spí, mi přijde dojemné a snad až kající. Navíc onen fakt, že se modlí, vypadá na to, jako by si za něco kladla vinu – za smrt svého dítěte?

---

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 136.

¹⁸¹ MÁCHA, Karel Hynek. *Večer na Bezdězu*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 124.

¹⁸² Tamtéž, s. 124.

Tato postava matky s tím, jak je její mateřství znázorněno, mi připomíná matku z Erbenovy *Polednice*. Erbenova matka chce svému muži vařit oběd, dítě si chce hrát, křičí, zlobí. Matka ho prokleje a dítě následně umírá – matka ho udusila. Máchova matka z *Večeru na Bezdězu* se mi zdá jako „pokračování“¹⁸³ příběhu Erbenovy matky. Ona matka si uvědomuje svou vinu a respektuje i trest, který nastolil někdo vyšší (Bůh, příroda?). Tímto trestem je pravděpodobně křížová cesta, která vede k vrcholu Bezdězu, kterou žena musí projít.

Povahu trestu usuzuji z dialogu vypravěče a ženy; když se vypravěč zeptá, kam žena jde tak pozdě na modlení, žena odpovídá: „Tam nahoře nocleh náš.“ Žena odchází. Druhý den se vypravěč vrací na horu: „Na západní straně nad malou zahrádkou byl nový hrob a vycházející slunce zlatilo malý křížek na nízkém rúvku. (...) O poutnici noční neslyšel jsem nikdy více.“¹⁸⁴

Žena-matka neušla zaslouženému trestu. Trestu, se kterým byla smířená, a odmítala se vyšší vůli protivit. Snad proto umírá v relativním klidu a její smrt vypadá spíš tak, jako by tato žena-matka mrtvého dítěte jen usnula; například oproti Angelíně, která při své smrti trpí.

5.2. Mužské postavy

Mám-li psát o ženských postavách a jejich feminitě, musím se zmínit i o mužských postavách a o tom, do jaké míry jsou maskulinní.¹⁸⁵ Za maskulinní můžeme označit ty muže, kteří se vyskytují v okolí žen. Samozřejmě tím, že se v literatuře (a tedy i u Máchy), vyskytují ženy, tato literatura se – slovy F. X. Šaldy – zesvětštuje a do značné míry se erotizuje.¹⁸⁶ Právě tímto zesvětštvením se posouvá úloha muže někam jinam, než kde by byla, kdyby v díle nevystupovala žena.

Proto lze označit některé popisy mužů jako erotizující (což tedy platí i o popisech žen) – působí tak, že zejména čtenářky získávají pocit, že onen muž má v sobě kouzlo, kterému žena nemůže odolat.

Takovým impresionistickým popisem je například popis muže z *Karlova Tejna*. Čtenář (respektive čtenářka) muže poznávají jak jinak než v noci, kdy na okolní krajinu svítí měsíc: „V tom vykročil z šedých mraků měsíc a jinoch spatřil vysokého, v červený plášť

¹⁸³ O pokračování samozřejmě nemůže jít, protože Mácha umírá mnohem dřív, než Erben Polednici napsal.

¹⁸⁴ MÁCHA, Karel Hynek. *Večer na Bezdězu*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 125.

¹⁸⁵ Myslím tím maskulinitu takovou, jak je chápána v obecném genderovém stereotypu.

¹⁸⁶ ŠALDA, František Xaver. *Žena v poezii a literatuře*. In ŠALDA, František Xaver. *Boje o zítřek*. Praha, 2000. ISBN 80-7106-387-8.

zahaleného starce před sebou státi, an se o dlouhý meč podpírá (...)¹⁸⁷ Jistě, je to stařec, ale svým příchodem vytváří dalo by se říci erotické dusno.

Ovšem typický popis muže vypadá poněkud odlišně. Za prvé jde o jinocha, tedy mladého muže, který je vášnivý a svým emocím nechává volný průběh – proto je jedním z nejčastějších motivů v Máchových prózách motiv pomsty. Tento jinoch, má modré oči, tmavé vlasy, které vypravěč popisuje dynamicky: „temné vlasy jeho syčely ve větru kolem bledých líc a pěkného čela“.¹⁸⁸ Každý takový jinoch má „přespříč na zádech (...) připjat meč.“¹⁸⁹

Jistě že v Máchových prózách vystupují i postavy, které autor popisuje odlišně. Takovou postavou je například Marinčin otec, který je oděn v černý kabát, bílé punčochy a bílý šátek; nebo třeba Valdemar v Itálii: „žluté spodky, zelená kazajka, bílý límec kolem hrdla, na hlavě měl bílým peřím přizdobený klobouk.“¹⁹⁰

5.2.1. Symboly maskulinity

Společným rysem všech těchto postav je důraz na jejich maskulinitu. Čím je tato maskulinita zdůrazněna? Všichni s sebou nosí meč, eventuálně hudební nástroj. Jako kdyby tyto předměty dokázaly zvýraznit jejich mužství nebo snad mužnost. Spíš si ale myslím, že meč vyzdvihuje mužské schopnosti, jako je chrabrost a udatnost, tedy meč umocňuje dobový ideál správného muže. Pokud muž svůj meč ztrácí, ocitá se ve svízelné situaci, kdy je třeba opatřit si rychle meč nový. Takový moment zažil Bárta z *Cikánů* – svou šavli ztratil a musel si opatřit šavli novou, vypůjčenou. Jako by záleželo na tom, že právě Bárta nese šavli: „Bárta, jinou šavli zaopatřen, šel vytasiv ji s nimi.“¹⁹¹ O pár stránek dál nás vypravěč ubezpečuje, že „vzadu šel Bárta s tasenou šavlí“;¹⁹² a nakonec svou šavli Bárta i použije: „Bárta musil ke dveřím se tlačící novou šavlí odháněti.“¹⁹³ Jak vidno, kdyby Bárta neměl šavli (i když jen půjčenou), nemohl by jít s lidmi pátrat po vrahovi Valdemara Lomeckého. Dalším důležitým atributem, který Bárta má, posléze ho ztratí a pak jej opět najde – je jeho klobouk: „O něco

---

¹⁸⁷ MÁCHA, Karel Hynek. Karlův Tejn. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 24.

¹⁸⁸ MÁCHA, Karel Hynek. Pouť krkonošská. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 107.

¹⁸⁹ MÁCHA, Karel Hynek. Křivoklad. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 35.

¹⁹⁰ MÁCHA, Karel Hynek. Cikáni. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 249.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 220.

¹⁹² Tamtéž, s. 223.

¹⁹³ Tamtéž, s. 233.

klopýtnuv (...) shledal, že jeho vlastní klobouk ležel mu v cestě.“¹⁹⁴ Ovšem Bárta svůj klobouk nachází až tehdy, kdy se Valdemarovo tělo najde. Bártův klobouk tedy nejspíš bude symbolem – snad důstojnosti, možná spíš váženosti.

Ale vraťme se k meči. I kat v *Křivokladu* ztrácí svůj meč: „Králi, mně schází meč!“ praví kat – „Nech mne ho na starosti,“ promluví Miláda.“¹⁹⁵ Jak je patrné, Miláda, tedy ženská postava, se snaží zachránit katův meč (tedy mužství?). Avšak pokud muž svůj meč ztratí, ztrácí i něco víc. V tomto případě ztratí kat Miládu, ženu, kterou miluje.

Trochu odlišná je situace v *Cikánech*, kde s sebou cikáni místo meče nosí hudební nástroje. V jednom z posledních odstavců Mácha popisuje mladého cikána, jak sedí a „při něm rozlámaný hudební nástroj jeho.“¹⁹⁶ Mladý cikán také ztratil svou milovanou ženu, Leu, ale přišel i o víc – o vlastního otce, přišel o ideály a naděje. Jediná možnost, která mu zbyla, je odcestovat – a tak se vydává kamsi v širý svět.

5.2.2. Smrt muže

Muži v Máchových prózách umírají méně než ženy, ale zato za mnohem dramatičtějších okolností. Chtěla bych zmínit dvě smrti: prvním mrtvým je starý cikán a druhým mrtvým je Valdemar Lomecký (oba muži jsou z *Cikánů*).

Začněme realistickým popisem popravy starého cikána: „Mistr popravčí hodil oprátku na hrdlo zločince, obnažil prsa jeho. Všecky vlasy stály vzhůru na hlavě cikána, vousy se rozježily a daleko ven vystoupily oči jeho. Vysoko vyvstala žíla čelní a veliké krůpěje potu padaly z bledého čela.“¹⁹⁷ Čtenář musí dostat pocit, že popravě osobně přihlíží. Když poprava skončí, přichází vypravěč s popisem cikánovy mrtvoly: „Hluboký mír chovala prsa oběšence. Mrtvé oko bylo vyvrácené v stranu jižní, hlava jeho skloněna ke krajům otčiny jeho. Bledá tvář byla pokojná. Lehký větřík – ode strany jižní zavívaje přelétl mu šedivými vlasy.“¹⁹⁸

I tento popis mrtvého těla je nabit odkazy – cikánovo oko hledí směrem na jih, do Itálie, tedy do země, kde byl šťastný a kde poznal lásku i zradu (to když ho žena, kterou miloval, opustila kvůli jinému muži). Cikánova hlava je jakoby zemskou tíží přitahována k jeho otčině, tedy nejspíš to bude země jako taková, možná snad místo, kde se narodil. Onen lehký větřík, který mrtvého cikána výská ve vlasech, mi připadá jako letný pozdrav z Itálie –

¹⁹⁴ MÁCHA, Karel Hynek. Cikáni. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 219.

¹⁹⁵ MÁCHA, Karel Hynek. Křivoklad. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 52.

¹⁹⁶ MÁCHA, Karel Hynek. Cikáni. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 256.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 247.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 255.

jen lehce mu pročísne šedivé vlasy a zmizí někde v dálce. To, jak vypravěč popisem zdůraznil, že cikánův výraz je po smrti klidný a vyrovnaný, svědčí o tom, že cikán svůj blízký konec očekával a byl s jeho příchodem smířený.

Druhý popis, u kterého bych se chtěla zastavit, je již zmíněný Valdemar Lomecký. Jeho smrt tu není přímo zobrazena, ale čtenář ví, že nezahynul náhodou, a nakonec se i dovídá jméno jeho vraha. Lomeckého tedy nacházíme položeného kdesi v trávě: „Bledá byla ale tichá tvář Valdemara Lomeckého. Skvostný jeho myslivecký šat byl poblácen, čisté bílé péro vedle něho ležícího klobouku klonilo se přes zlatými šňůrami zdobená prsa a zaclánělo hlubokou ránu jejich.“¹⁹⁹

Trochu mi tento popis připomíná Rimbaudova Spáče v úvalu – i Lomecký vypadá jako by jen usnul po dobrém obědě. Jistě, jeho oblečení je od bláta, ale vzhledem k tomu, že minulou noc přelo, to není nic neobvyklého. Až na konec se čtenář dočítá, že bílé péro zakrývá ránu od nože, kterým někdo probodl Lomeckého srdce.

Jak vidíme, muži v Máchových prózách většinou umírají nikoli rukou osudu, ale rukou někoho, koho dobře znali. Jsou to vraždy z vášně, z pomsty a s pocity zadostiučinění. Většinou nejde o vraždy dlouho promyšlené. Spíš se vyskytla možnost protivníka zlikvidovat, a to pak nikdo neváhá uchýlit se k vraždě. Je zajímavé, že většinou vraždí muži. Jako by ženy v Máchových prózách nebyly schopny podobné chladnokrevné vraždy.

Oběti vražd umírají rychle a většinou za asistence nějakého předmětu – například nože (Valdemar Lomecký) nebo provazu (starý cikán).

Máchovy popisy mrtvých mužů pak vypadají jako fotografie z kriminálního pátrání: jsou černobílé, studené a drasticky konkrétní. Kdo jednou „spatří“ mrtvého Lomnického, několik nocí nebude moci usnout...

---

¹⁹⁹ MÁCHA, Karel Hynek. Cikáni. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80–7309-020-1, s. 234.

5.3. Lůna

Elementem, který v Máchových prózách spojuje feminní²⁰⁰ a maskulinní²⁰¹ prostředí, je měsíc, Lůna. Myslím si, že není podstatné, jak tuto stříbrnou hvězdu budeme nazývat – snad by jedno označení mohlo být více maskulinní a druhé více feminní. Já ale tento rozdíl považuji za nepatrný, tudíž názvy této „postavy“ budu střídat. Proč Lůnu označuji jako „postavu“? Vysvětlení je prosté – Lůna se jako postava chová: pohybuje se dílem, účastní se zásadních událostí a zvrátů, stojí po boku hrdinů.

Tento prvek se vyskytuje snad ve všech prózách, které Mácha napsal. Luna tím, že oba prvky zastupuje, vytváří mezi oběma prostředími dokonalou rovnováhu, kterou se sice okolní vlivy mohou pokoušet prolomit, ale protože jde o přírodní (navíc nadpřirozenou) moc, jsou tyto vlivy bez větších šancí na vítězství.

Typické setkávání mužského a ženského světa v Máchových prózách se snaží Luna udržet na jakési nezaujaté rovině. Tato snaha autorovi někdy vychází více, jindy méně. Tím, že si ale Mácha vybral právě měsíc, který je umístěn vysoko na obloze, nad hlavami všech (postav kladných i záporných, mužů i žen), jako by se snažil dosáhnout nezúčastněnosti. Jako by měsícem byl Mácha sám.

Měsíc se snaží tvářit jako prvek nestranný, nezaujatý. I jeho popis vypadá spíše neutrálně: „Jasně jest světlo jeho. Leč nezahřívá.“²⁰² Mácha se v popisech měsíce vyžívá: nezapomene měsíc zmínit při nejrůznějších situacích. Samozřejmě jedno z nejčastějších spojení měsíce je spojení se smrtí; takový je například i tento popis: „Měsíc byl blízký ouplňku a záře jeho stříbřila osněžená čela zmodralých hor, jenž z temné noci strměly co zesinalé hlavy mrtvých králů.“²⁰³ Toto propojení se smrtí je pro Lůnu typické – objeví-li se Lůna, jistě brzy někdo zemře. Nevím, snad to byl Máchův záměr. To, jak bílé světlo ozařuje mrtvé tělo, činí z Máchových popisů hrůzostrašné obrazy.

---

²⁰⁰ K popisu ženy píše Ann Oakleyová: „Citlivější a vnímavější ve vztazích k druhým. Na těchto vztazích jsou více závislé, jsou introvertní, orientované na domov a emočně labilní.“ OAKLEYOVÁ, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha, 2002. ISBN 80-7178-403-6, s. 45.

²⁰¹ Muže Ann Oakleyová popisuje jako tvory, kteří jsou „útočnější a nezávislejší než ženy. Jsou statečnější, otevřenější, extrovertnější a sebevědomější v přesvědčení o vlastní schopnosti ovládat okolí a manipulovat jím.“ OAKLEYOVÁ, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha, 2002. ISBN 80-7178-403-6, s. 45.

²⁰² MÁCHA, Karel Hynek. Cikáni. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 152.

²⁰³ MÁCHA, Karel Hynek. Pouť krkonošská. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 109.

Ale propojení se smrtí není jen takové, které čtenáře bije do očí. Občas měsíční světlo vykresluje umrlčí atmosféru – třeba jako onen výše zmíněný popis, kdy měsíc osvětluje hory, které v jeho světle vypadají jako hlavy mrtvých králů.

Snad ještě děsivější než pouhé osvětlování mrtvol je schopnost měsíce osvětlit cokoliv a kdekoliv. Z Lúny se tak stává neústupný svědek, kterému nezáleží na tom, co si myslí obyčejní smrtelníci. V takových případech je Lúna nekompromisní. Například když ozáří dětské tělíčko v nůši, kterou nese ona poutnice v již zmíněném *Večeru na Bezdězu*. Tato matka-poutnice by jistě mohla rakev s děťátkem přikrýt prádlem a tvářit se, že se nic nestalo. Ne, nejdřív Lúna ozáří rakev a v momentě, kdy je čtenář zvědavý, co se v rakvi nachází, pošle Lúna paprsek na čelo mrtvého děťátka...

Ono spojení měsíce s hrůzou Mácha zvolil i v jedné části *Pouti krkonošské*: „Co ztracený papršlek Lúny zdála se před ním vznášeti bledá postava ženská.“ Z této ženy se snad vlivem měsíčních paprsků stane šedivý stařec. Jak blízko mají k sobě mužský a ženský svět v Máchových prózách...

Oba světy Mácha nerozděluje. Spíše je nechává splývat, ačkoliv ví, že jeho postavy nedokáží žít ve světě, kde se maskulinní a feminní prvek dostávají do rovnováhy. Na druhou stranu postavy utíkají ze svých vymezených světů kamsi do prostoru, kde hledají²⁰⁴ něco, co by je učinilo šťastnými. Samozřejmě tyto výpravy do společných světů většinou nekončívají dobře a hrdinové záhy umírají. Přesto zůstat ve svém světě by pro ně znamenalo jistou a pomalou smrt. Proto se snad bláhově (romanticky?) rozhodnou hledat své štěstí.

Vzhledem k tomu, že se zde zmiňuji o odlišnostech obou světů, vybrala jsem si i dvě ukázky, na kterých chci tuto rozdílnost světů ukázat. Jestliže je muž podle Oakleyové „útočnější a nezávislejší“, vybavuji si Máchovy popisy krajiny – skály, divoce rostoucí stromy, zběsilé bouře, nepředvídatelné počasí, jakási nadvláda přírody. Popis, který podle mého názoru takovou krajinu reflektuje, je například tento: „Měsíc svítil jasně (...) na černou podlahu (...) a zdálo se mi, jako bych viděl krajinu otcovskou v této záři měsíčné.“²⁰⁵

---

²⁰⁴ O tomto motivu hledání píše ve své studii Jindřich Toman: „(...) hledání a návrat, ne nalezení, jsou zdrojem slasti – nalezená vlast by byla ztrátou slasti.“ (TOMAN, Jindřich. *Vlast, ženy a slast: K motivu smrti u Karla Hynka Máchy*. In LORENZO VÁ, Helena, PETRASOVÁ, Taťána. *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*. Praha, 2001, s. 187–193. ISBN 80-85917-79-3.) Jistě, Toman mluví o hledání vlasti, ale myslím si, že toto hledání by mohlo být i nekonkrétní. Nepopírám, že Máchovy postavy hledají svou vlast, kořeny, o které by se mohly opřít, ale i postavy, které jsou ve vlasti ukotveny (Marinka, Angelína) hledají něco, co by naplnilo jejich osud, co by dalo jejich životu směr. Když toto nenajdou, raději umírají – možná by se dalo říct, že je Mácha nechává zemřít.

²⁰⁵ MÁCHA, Karel Hynek. *Návrat*. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 119.

Oproti tomu ženský svět odpovídá tomu, jak Oakleyová vystihuje ženu: hlavním znakem takového světa je to, že je vnímavější ve vztazích k druhým; Mácha tento svět orientuje na domov. Typicky feminním popisem je podle mého názoru například tento: „Či jest to myšlenka, že i nás po strastiplné pouti hluboké to ticho pojme ve klín svůj, že i nám hlubší nastává noc, nežli teď se blíží nade krásnou zemí.“²⁰⁶ V čem vidím onu feminitu? Především v tom hlubokém tichu, které poutníka „pojme ve svůj klín“.

Nedá se říct, že by ženský svět stál na opačné misce vah než svět mužský. Oba světy nemůžeme srovnávat, stejně jako nemůžeme srovnávat ženu a muže. Obojí je zcela jedinečné a nenapodobitelné. Právě to, jak jsou oba světy v Máchových prózách neslučitelné, naznačuje druhý, feminní popis. Jako by poutník žil v mužském světě, ve kterém nenachází to, co by mohlo naplnit jeho touhu po štěstí, tudíž se těší na jakýsi další svět, který má být pokojný, citlivý – jako žena v popisu Ann Oakleyové.

Měsíc se spravedlivě dostává jak do mužské části světa (přírodní scenerie), tak do ženské (například chaloupka žida a Ley v *Cikánech*). Jeho světlo zde funguje jako světlomet, možná spíš jako reflektor. Ozařuje nejen noční krajinu, ale i postavy a jejich skutky. Právě měsíc nachází tělo mrtvého Valdemara Lomeckého: „Pláštěm (...) byl přikrytý krvavý mrtvol Valdemara Lomeckého.“²⁰⁷ Kdyby měsíc nesvítil, tělo by nejspíš nebylo nalezeno.

I celý svět ve světle měsíce vypadá jako divadelní scéna – například cikáni přicházejí v noci, za světla měsíce, a i jejich odchod je spojen s měsíčním světlem: „Starší cikán odcházel (...) v papršlku měsíce.“²⁰⁸ Nebýt měsíce, svět by se pravděpodobně ocitl v nerovnováze – aspoň takový mám pocit z Máchových próz. Jeho Luna dohlíží na správný chod věcí. Až se mi občas zdá, že Mácha úlohu měsíce trochu nadsadil – jako by si měsíc hrál na něco víc, než je, jako by to byl Bůh, který určuje, co je důležité, co nikoli, kdo zemře a kdo zůstane živý.

Mácha roli měsíce postavil nad úroveň postav, čímž je svým způsobem determinoval, na druhou stranu ale svým osobám ulehčil život – postavy většinou nedumají o svém životě a smrti, neuvažují o tom, co je dobro a co zlo. Všechno je prostě dané – přírodou a právě jejím ztělesněním v jediné postavě – v Lúně.

---

²⁰⁶ MÁCHA, Karel Hynek. Klášter sázavský. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 83.

²⁰⁷ MÁCHA, Karel Hynek. Cikáni. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1, s. 218–219.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 165.

Fascinuje mě, jak Mácha (nejspíš nevědomě) dokázal ohraničit to, kde začíná svět maskulinní a kde končí svět feminní. Oba světy Mácha rozdělil, a přesto je propojil jakoby jemným měsíčním paprskem...

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala vztahem Karla Hynka Máchy k ženám. Má práce je rozdělena do dvou částí – v té první se zabývám ženami, které Mácha miloval, ve druhé části mě zajímaly ženské postavy v prózách Karla Hynka Máchy. Obě části jsem pojala tak, aby se lehce překrývaly.

V první části se věnuji hlavně dvěma Máchovými ženám: Marince Stichové a Lori Šomkové; v této souvislosti se zabývám i jejich osudy, ať už jde o jejich vztahy ke Karlu Hynku Máchovi nebo život, který vedly po tom, co od nich Mácha odešel, nebo o to, jak obě ženy Máchu ovlivnily v jeho psaní. Marinka by se dala označit jako Máchova múza, která se jen mihla v jeho životě, Lori pak jako básníková inspirace; v obou ženách se ale Mácha zklamal. V části o Lori se zmiňuji i o synovi Ludvíkovi, kterého Máchovi porodila a kterého Mácha velmi miloval.

Části o Lori a Marince jsem zakončila pátráním po tom, zda existuje hranice mezi světem, ve kterém Mácha žil, a světem, který vytvářel ve svých prózách. Došla jsem k názoru, že tyto světy se možná trochu prolínají, ale jejich propojení bychom neměli přeceňovat; literární svět totiž funguje sám o sobě.

V další kapitole se snažím určit adresáta Máchových děl. Došla jsem ke stejnému názoru jako Jaroslava Janáčková: adresátem jeho textů jsou převážně čeští studenti, vlastenci a obyvatelé patriarchálních vesnic; avšak s jejím názorem, že ideální vnímatelkou Máchových knih je Marinka ze stejnojmenné prózy, vedu polemiku. Podle mého názoru Marinka představuje spíše ideální ženu, než ideální vnímatelku Máchových textů.

Ve druhé části své bakalářské práci se věnuji literárním postavám a jejich zakotvení v díle. Většina postav je snadno čitelná, čtenář ví, jak se jednotlivé postavy zachovají; přesto se někde jejich charakteristika láme a po přečtení dostává čtenář pocit, že postava prošla složitým vývojem.

Analyzuji a interpretuji úlohu zejména ženských postav v prózách K. H. Máchy. Snažila jsem se zachytit kontrast, který Mácha vytvářel mezi hezkými a „ošklivými“ ženami, dále se věnuji zobrazení smrti žen v jeho prózách. Zaměřila jsem se také na charakteristiku „ošklivých“ žen, jejichž popisy jsou zajímavější a propracovanější, než popisy umírajících krásek. Ve své práci jsem se dále zabývala zobrazením lásky a vztahu mezi ženou a mužem

v autorových prózách; jednu z podkapitol jsem věnovala i motivu mateřství, zejména pak matce v próze *Večer na Bezdězu*.

Věnovala jsem se ale i postavám mužským – stejně jako u žen jsem se zaměřila na zobrazení toho, jak Máchova popisuje jejich smrt, a také mě zaujaly symboly, kterými Máchova umocnil mužskou maskulinitu, jak ji chápeme v obecném genderovém stereotypu. Těmito symboly jsou zejména meč (popřípadě hudební nástroj, nemá-li u sebe mužská postava meč) a klobouk. Meč jako by byl pro mužské postavy něčím, bez čeho se neobejdou – pokud jej ztratí, ztrácí schopnost chovat se maskulinně a většinou pak odcházejí do světa nebo umírají. Oproti tomu klobouk se mi zdá jako symbol důstojnosti, možná váženosti.

V poslední kapitole své bakalářské práce jsem se zaměřila na postavení a zobrazení Lúny (měsíce) v Máchových prózách. Zjistila jsem, že jde o motiv, který jako by propojoval feminní s maskulinní svět – stojí nad oběma světy a vrhá na ně své paprsky; snaží se udržovat oba světy v rovnováze a zároveň je propojuje. V některých Máchových textech je významové zatížení motivu Lúny enormní a pak se tato Lúna chová jako Bůh, který určuje, co se stane.

Prameny

MÁCHA, Karel Hynek. Viasil Viasilovič. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1.

MÁCHA, Karel Hynek. Karlův Tejn. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1.

MÁCHA, Karel Hynek. Valdek. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1.

MÁCHA, Karel Hynek. Křivoklad. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1.

MÁCHA, Karel Hynek. Doslov ke Křivokladu. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1.

MÁCHA, Karel Hynek. Klášter sázavský. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1.

MÁCHA, Karel Hynek. Valdice. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1.

MÁCHA, Karel Hynek. Deník mnichův. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1.

MÁCHA, Karel Hynek. Vprovod. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1.

MÁCHA, Karel Hynek. Rozbroj světů. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1.

MÁCHA, Karel Hynek. Svět smyslný. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1.

MÁCHA, Karel Hynek. Svět zašlý. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1.

MÁCHA, Karel Hynek. Sen. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1.

MÁCHA, Karel Hynek. Poutník. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1.

MÁCHA, Karel Hynek. Pout' krkonošská. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1.

MÁCHA, Karel Hynek. Návrat. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1.

MÁCHA, Karel Hynek. Večer na Bezdězu. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1.

MÁCHA, Karel Hynek. Marinka. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1.

MÁCHA, Karel Hynek. Přísaha. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1.

MÁCHA, Karel Hynek. Cikáni. In MÁCHA, Karel Hynek. *Marinka a jiné prózy*. Praha, 2002. ISBN 80-7309-020-1.

Literatura

- GREBENÍČKOVÁ, Růžena, KRÁLÍK, Oldřich (ed.). *Realita slova Máchova*. Praha, 1966.
- IVANOV, Miroslav. *Důvěrná zpráva o Karlu Hynku Máchovi*. Pelhřimov, 2002. ISBN 80–86391-05-1.
- IVANOV, Miroslav, SKOŘEPOVÁ, Ljuba. *Jiskření aneb Na černé hodince s Máchou, Němcovou a hvězdami*. Praha, 1996. ISBN 80-902058-2-8.
- JANÁČKOVÁ, Jaroslava. Představy adresáta v Máchově próze. In *Stoletou alejí*. Praha, 1985.
- KALIVODOVÁ, Eva, KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ (ed.), Blanka. *Ponořena do Léthé, Sborník věnovaný cyklu přednášek Metafora ženy 2000 – 2001*. Praha, 2003. ISBN 80-7308-053-2.
- KRONUSOVÁ, Věra (ed.). ... *a jen země je má*. Praha, 1973.
- KROUTVOR, Josef. *Můj Mácha*. Praha a Příbram, 2003. ISBN 80-86240-65-7.
- MÁCHA, Karel Hynek. *Literární zápisníky, deníky, dopisy*. K vyd. připravili JÁNSKÝ, Karel, DVOŘÁK, Karel, SKŘEČEK, Rudolf. Praha, 1972.
- MORRIS, Pam. *Literatura a feminismus*. Brno, 2000. ISBN 80-86055-90-6.
- NEZVAL, Vítězslav. *Ani labuť, ani Lúna. Sborník k 100. výročí smrti K. H. Máchy*. Praha, 1995. ISBN 80-901389-8-5.
- NEZVAL, Vítězslav. *Moderní básnické směry*. Praha, 1989. ISBN 80-202-0021-5.
- OAKLEYOVÁ, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha, 2002. ISBN 80-7178-403-6.
- POHORSKÝ, Miloš (ed.). *Intimní Karel Hynek Mácha*. Praha, 1993. ISBN 80-202-0393-1.
- ŠALDA, František Xaver. Žena v poezii a literatuře. In ŠALDA, František Xaver. *Boje o zítřek*. Praha, 2000. ISBN 80-7106-387-8.
- ŠEVČÍKOVÁ, Hana. *Karel Hynek Mácha*. Olomouc, 1983.
- ŠULCOVÁ, Marie. K. H. Mácha. In ŠULCOVÁ, Marie. *Dvě studie*. Varnsdorf, 2002, s. 35 – 53. ISBN 80-238-8393-3.

TOMAN, Jindřich. Vlast, ženy a slast: K motivu smrti u Karla Hynka Máchy. In LORENZOVÁ, Helena, PETRASOVÁ, Taťána. *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*. Praha, 2001, s. 187-193. ISBN 80-85917-79-3.

VAŠÁK, Pavel (ed.). *Literární pouť Karla Hynka Máchy*. Praha, 2004. ISBN 80-200-1249-4

VAŠÁK, Pavel (ed.). *Prostor Máchova díla*. Praha, 1986.

VAŠÁK, Pavel. *Šifrovaný deník Karla Hynka Máchy*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7304-083-3.

Resumé

Dans mon compte-rendu de baccalauréat j'ai traité la relation entre KHM et les femmes. Mon résumé est divisé en deux parties - dans la première je parle des femmes, aimées par KHM, dans la deuxième, je me suis intéressée aux personnages féminins dans la prose de KHM. J'ai traité les deux parties de façon, qu'elles se chevauchent.

Je consacre la première partie aux deux femmes de Macha : Marinka Stichová et Lori Somková; dans cet ordre d'idées je traite même de leur destin, qu'il s'agisse de leurs relations envers KHM, ou de la vie qu'elles menaient après que Macha les ait quittées, ou comment elles l'ont influencé dans ses écrits.

J'ai terminé les parties concernant Lori et Marinka par la recherche de la frontière, si elle existe, entre le monde dans lequel Macha a vécu, et le monde, lequel il a créé dans ses proses. A mon avis, ces deux mondes se recouvrent probablement, mais nous ne devons pas surestimer ce fait, car le monde littéraire fonctionne en soi-même.

Dans le chapitre suivant j'essaie de définir l'interlocuteur des œuvres de Macha. J'arrive à la même conclusion que Jaroslava Janáková: les interlocuteurs de ses textes sont pour la plupart les étudiants tchèques, les patriotes et les habitants de villages patriarcales; cependant, avec son opinion, que la personne idéale pour percevoir ses livres est Marinka, de la prose du même nom, je ne suis pas tout à fait d'accord.

Dans la deuxième partie de mon compte-rendu de baccalauréat, j'analyse et interprète le rôle de personnages féminins dans les proses de KHM. J'avais pour objectif saisir le contraste que Macha déterminait entre les femmes jolies et femmes "laides", ensuite je me consacre à la description de la mort des femmes dans ses proses. Je me suis aussi orientée vers la caractéristique de femmes "laides". Ensuite j'ai consacré une partie de mon travail à la représentation de l'amour et de la relation entre la femme et l'homme dans les proses de l'auteur; j'ai aussi consacré un chapitre au motif de la maternité, et surtout à la mère dans la prose "Vecer na Bezdezu".

L'avant-dernier chapitre de mon compte-rendu de baccalauréat, je l'ai consacré à la situation et la description de la Lune dans les proses de Macha. J'ai constaté qu'il s'agit de motif qui, comme harmonise, le monde féminin et masculin, se tient au-dessus de ces deux mondes et tente à les tenir en équilibre mais en même temps il les fait s'entrelacer.

Je me suis aussi soucie de personnages masculins - de la même façon que chez les femmes, je me suis consacrée à l'aperçu de la façon, de laquelle Macha décrit leur mort, et je

me suis aussi intéressée aux symboles avec lesquels Macha exhausse la masculinité masculine. Ces symboles sont principalement l'épée (éventuellement instrument de musique, si le personnage masculin n'a pas d'épée) et le chapeau. Comme si l'épée était quelque chose dont ils ne peuvent pas se passer - quand ils le perdent, ils perdent la faculté de comportement masculin, alors la plupart du temps ils s'en vont de par le monde ou meurent.